

Nebojša Vasović

DNEVNIK I

WEB-SITE
njnjn.narodnaknjiga.co.yu

E-MAIL
alfankkl@eunet.yu

BIBLIOTEKA

□ ALFA □

Glavni i odgovorni urednik
MILIČKO MIJOVIĆ

Urednik
VASA PAVKOVIĆ

Umetnička oprema
TODE RAPAIC

Tehnički urednik
JASMINA ŽIVKOVIĆ

Na koricama
Zelito:
„Brazilka“, Salvador, Baija

Nebojša Vasović

DNEVNIK I

**Narodna knjiga / Alfa
2004.**

Copyright © 2004 by Nebojša Vasović

I

Uvek smo gubili zbog vladara koji su izdavali naše interese. Kako li bismo tek prošli da smo imali vladare koji su branili naše interese?

*

Društvo u kojem su svi ljudi bogovi nije manje totalitarno od onog u kojem su svi ljudi sluge.

*

Najtotalitarnije nije ono društvo u kojem je najteže preživeti, već ono u kojem se ništa ne može doživeti.

*

U slobodu mišljenja veruju još samo oni koji su za to plaćeni.

*

Dane i noći provodili su u strahu da ne izgube posao i ne završe na ulici. A pošto su živeli u slobodnom društvu, svake četvrte godine išli su na glasanje.

*

Ako malo slonče zavežemo lancem za drvo, slonče će vremenom porasti, a lanac će ostati isti. Lanac će žuljati sve više i više, a odrasli slon neće znati zašto.

*

Istorija zapadne civilizacije: nekada su komadali meso za stolom — prstima, a sada ga komadaju iz vazduha — raketama.

*

Da bi u nedemokratskoj zemlji uklonio onoga koji ti stoji na putu, moraš da platiš 3000 dolara. U demokratiji, to isto košta 30 000 dolara.

*

Sve naše neuroze potiču otuda što smo sebi zabranili da jedemo ono što najviše volimo da jedemo: druge ljude.

*

Uništavanjem drugog — stičemo ujedno i pravo na pogrešno razumevanje tog drugog. Jer, kako se može ispravno razumeti nešto čega više nema!

*

„U južnoj kineskoj provinciji Guandong, policija je nedavno ulovila miša teškog šest kilograma, koga je lokalno stanovništvo nazvalo 'kraljem miševa'.“ (Večernje novosti, 19. mart, 1966)

*

„Nejednakost se zasniva na tome što samo malobrojni uspevaju da žive bez do-
sade.“ (Č. Miloš)

*

Šta imaju zajedničko Hegel, Marks, Engels? Mržnju prema Slovenima. Veliku, neizlečivu mržnju. Ko kaže da filozofi nemaju emocije?

*

Pisarev: „Jedan par čizama vredi više nego Šekspir.“ Koliko onda vredi Pisarev?

*

Poznato je da se većina revolucija odigralo za vreme letnjih meseci. Uprkos tome, revolucionari se nikada nisu setili da podignu spomenik suncu.

*

Političnost i apolitičnost su dva oblika podjednake nemoći u odnosu na svet u kojem živimo. I političnost i apolitičnost nisu drugo do vidovi priznanja ove nemoći.

*

Jednom je jedan istoričar izjavio: „Stari vetrovi se toliko tragično ponavljaju da čovek gubi interesovanje za to.“

*

Istoričari se ubiše da opišu svaki detalj onoga što se u istoriji dogodilo. Pišu se tomovi o onome što se dogodilo, o tome kako se dogodilo i zašto. Pritom, istoričari ništa ne kažu o onome što se nije dogodilo, a ono što se nije dogodilo je barem polovina od onoga što se dogodilo.

*

Lako je ne verovati u boga. Probajte da ne verujete u istoriju onih kojima se bog otkrio!

*

Razlog što se u školama nikada ne uče dela de Sada ili Kazanove nije u tome što u njima ima pornografije, već u tome što u njima nema zvanične istorije.

*

„Budi ono što jesi.“ Eto, po mišljenju jednog intelektualca, najboljeg i možda jedino stvarnog ne samo životnog već i političkog opredeljenja. „Budi ono što jesi“, — to zvuči tako privlačno, čak oslobodilački. A opet, nije li to upravo ono u šta su verovali Hitler, Staljin, i njima slični. Oni su bili samo ono što jesu i ništa drugo.

*

Narodi koji su toliko puta promenili religiju, danas žele da se istrebljuju u ime „svoje religije“. Ali, zašto se istrebljivati samo u ime današnjih religija, najnovijih? Zašto se ne bismo ubijali u ime svih religija u koje smo nekada verovali? Bilo bi to mnogo doslednije i efikasnije jer bi iziskivalo mnogo više žrtava.

*

Onaj ko je izdao nekoga ili nešto, zna zašto je izdao. Onaj ko nije izdao, najčešće ne zna zašto nije.

*

Reč izdajstvo sugeriše ontološko preimućstvo onoga što je neko izdao. Eto kako se iza najobičnije reči krije jedna sumnjiva filozofija.

*

Kažete: „Borićemo se do poslednje kapi krvi!“ Ali, poslednja kap krvi tako ne govori.

*

Ko god hvali svoj narod, on mu zapravo diže cenu. A ko je ikad dizao nečemu cenu ako to nešto nije hteo da proda?

*

Svako ko se dosađuje potencijalni je špijun. Nikakvo čudo da je dvadeseti vek — vek špijuna.

*

Disident na Zapadu može biti samo onaj ko je spreman da blagoslovi ono što Zapad već misli o zemlji njegovog porekla. Zadatak je disidenta da „iz prve ruke“ potvrdi ono što svi već znaju iz druge ruke. Pritom, i najmanje odstupanje od ove uloge, koja se u javnosti prikazuje kao vrhunski dokaz slobode, disidenta vraća u nepostojanje. Disident tako neprekidno živi na ivici iščeznuća, budući da je njegova uloga uvek iznad onoga što čini i misli. Disident — to je ponašanje i imidž, ne misao i delo.

*

Potpuna sloboda govora i pisane reči ne pojačava potrebu za dijalogom, već vremenom rađa ravnodušnost prema tuđem mišljenju. Najbolji primer: Engleska i njena slobodna štampa u kojoj je sve dozvoljeno, i samim tim, obesmišljeno.

*

Parlamentarna debata: oni koji su plaćeni da ništa ne kritikuju ljuto se svađaju sa onima koji su plaćeni da sve kritikuju.

*

Najveći umovi današnjice — to su oni koji umeju da prepričaju ono što su videli na televiziji. To su intelektualci dvadesetog veka.

*

Da nije Holivud toliko ružičast, ne bi ni konc-logori bili onoliko crni.

*

Ne zanima me misao čoveka koji se hrani iz konzerve. Dakle, ne zanima me šta misli 99% mojih savremenika.

*

Najviše samoubistava ima u onim zemljama u kojima ima najviše đubreta po glavi stanovnika. Zagađivanje životne sredine neminovno je i zagađivanje uma.

*

I posle odlaska na mesec, ljudi čačkaju zube čačkalicama.

*

Lewis Namier je svojevremeno primetio da je „Amerika neka vrsta frižidera u kojem se čuvaju one britanske ideje i institucije koje su u samoj Engleskoj već odbačene.“

*

Civilizacija u kojoj se predmeti više razlikuju jedni od drugih nego ljudi.

*

Moderan čovek: nema dileme, ima samo probleme.

*

Bio je kažnjen na nekoliko godina zatvora. Njegova jedina krivica bila je u tome što je odbijao da kupuje predmete koje je već posedovao.

*

Danas je lako zamisliti državu kojom vladaju deca, uz pomoć vojske i policije koju čine isključivo žene.

*

Ne toliko usavršavanjem kompjutera, koliko zaglupljivanjem ljudi, uspeći smo da dokažemo da su kompjuteri inteligentniji od ljudi.

*

Noćas sam sanjao nešto strašno: kolecvku koja se stavlja u pokret uz pomoć daljinskog upravljača.

*

Ponekad mislim da je jako dobro što Kanada nema nikakvu filozofsku tradiciju. Uostalom, šta bi filozofija mogla značiti u zemlji koja dnevno proizvodi pedeset miliona kilograma đubreta, što će reći preko dva kilograma đubreta dnevno po stanovniku?

*

Kakva umetnost može da nastane u zemlji u kojoj čak i umetnici piju vino iz plastičnih čaša?

*

„Većina sahrana se obavlja noću jer su ljudi zauzeti preko dana.“ (Džez muzičar Deni Barker o životu u Njujorku tridesetih godina)

*

Američki astronaut se vraća sa Meseca, a njegov sinčić ga pita: „Tata, šta si mi kupio?“ Otac vadi iz džepa mali paketić žvakaćih guma i pruža ga dečaku kako ga ne bi razočarao.

*

Lepo ste zamislili svoju budućnost. Jedino što vas plaši u njoj — to je naša prošlost.

*

Danas se velikim smatraju još samo oni intelektualci koji se zalažu za istrebljenje malih naroda. Njihova sopstvena veličina ne trpi postojanje ničeg što bi bilo malo.

*

Postoji na hiljade književnih dela u kojima se razotkriva ono što rade vladari i diktatori, ali nijedno u kojem bi se obelodanilo ono što rade bankari. Zar i ova činjenica ne pokazuje koliko su pisci nepismeni na teme politike?

*

Robovi su znali imena svojih faraona. Imena naših gospodara, mi slobodni ljudi možemo slobodno da nagađamo.

*

Što jača ekonomija — to veći dug Svetskoj banci. Pa, hajde da zavravimo ruke i što više ojačamo našu ekonomiju!

*

Neminovnost odbrane od neprijatelja, ma ko on bio, možda je ona najdublja misao do koje mogu da dođu kako pojedinac tako i zajednica. A ta misao ne zavisi od mišljenja, već od najobičnijeg instinkta.

*

Oni koji su ležali po zatvorima ili logorima, međusobno se ne citiraju. Svako ima svoju priču, svoju rečenicu, svoju sintaksu, svoj rečnik.

*

Koja je razlika između južnoafričkog aparthejda i nacističkih konc-logora? — Koncentracioni logori su trajali samo nekoliko godina!

*

Hitler se zabavljao dok je osvajao svet. Oni koji su odbranili svet od Hitlera, dan-danas pate od depresije.

*

Ko danas hoće da njegovo postojanje bude priznato, mora dokazati da je žrtva (rasna, klasna, seksualna...). Pritom, čoveku pojedincu biva priznat status žrtve samo ako je član kolektiva koji uživa status žrtve. Žrtva je, dakle, uvek i samo zajednica, nikada pojedinac. Pojedinac ne postoji.

*

Protestantizam poznaje jedan jedini životni stil: crnčenje. I jednu jedinu vrednost: novac, što znači — veliki novac. Avaj, između životnog stila i osnovne vrednosti nema nikakve uzročnosti niti bilo kakvog odnosa. Radom se ne dolazi do velikog novca. Protestant tako provodi život praveći se da ne zna ono što danas znaju čak i deca.

*

Odsustvo prepoznatljive nacionalne kulture je represivnije od odsustva političkih sloboda. Slobode se mogu ukinuti i povratiti, tradicija i kultura se ne mogu preko noći uvesti u postojanje.

*

Na ulazima u konclogore pisalo je: „Rad i red“. A oko te dve reči vrte se naši životi i danas, pedeset godina po zatvaranju pomenutih logora.

*

Češće se čovek danas klanja novcu nego što se ikada u prošlosti klanjao tome, idolu ili bogu. Neki u tome vide progres.

*

U svom eseju „O sabesedniku“, O. Mandeljštam piše:

„Recite, kad posmatrate ludaka, šta vam je najjezivije?

Proširene zenice — jer ne vide, jer ni u šta određeno ne gledaju, jer su prazne. Njegov govor — jer, obraćajući vam se, on uopšte ne računa na vas, na vaše postojanje, kao da ne želi da ga prizna, kao da se apsolutno ne interesuje za vas. Kod ludaka nas najviše plaši ta strašna apsolutna ravnodušnost prema nama. Nema ničeg strašnijeg nego čovek koga je baš briga za drugog čoveka.“

(Književni konkurs: opišite stanovnika neke svetske metropole, a da vaš opis ne bude tek verzija Mandeljštamovog opisa ludaka.)

*

Zanimljivo je da zapadnjačko nipodoštavanje ruske kulture sledi striktno marksističku logiku: kako u zemlji u kojoj se proizvodi manje hrane, farmerki i žvakaćih guma, automobila i kompjutera nego na Zapadu, može da nastane kultura koja je ravna kulturi Zapada? Dakle, opet stara priča o odnosu baze i nadgradnje u koju ovoga puta ne veruju Rusi već Zapad.

*

Gledani iz aviona, evropski gradovi su splet kružnih linija. Američki pak gradovi liče na splet pravih linija koje se presecaju. Evropski grad je sazvežđe, američki — kocka sa bezbroj pregrada. U linijama evropskih gradova ima nečeg što podseća na linije ljudskog tela. U linijama američkih gradova nema ničeg što može podsetiti na ljudsko telo. Protestantski prezir prema telu dobio je savršeni izraz u arhitekturi.

*

Proglašavajući nečiju istoriju mitom — vi joj samo odajete počast. Ono što može da bude građa za jedan mit više je od „objektivne istorije“.

*

Kada tvrdite da je nečija istorija tek jedan mit — vi samo priznajete da u nju ne verujete. Ali, nije vaše da verujete u tuđe mitove. Vaše je da od svoje istorije takođe napravite mit, ako umete.

*

Bio je historičar, stručnjak za historiju jednog malog naroda kojeg nikada nije ni posetio ni želeo da upozna. Nije osećao nikakvu ljubav prema tom narodu, zanimala ga je samo istina o njemu. Od te istine narod je sve brže umirao, a on sve udobnije živeo.

*

Moderni čovek nije u stanju da poveruje u bilo kakvu mogućnost konspirativnog vladanja ljudima i ljudskim dobrima. To bi za njega značilo opraštanje od vere da se može gospodariti sopstvenom sudbinom. Bankarima ovo sasvim odgovara. Što čovek više veruje da je bog, to je lakše porobiti ga.

*

Nije lepo kritikovati nešto što nikada nismo ni videli ni poznali. Rat, na primer. Ono što danas zovemo ratom i nije drugo do biznis, krvavi teatar u funkciji očuvanja sveta kakav već jeste. Pre no što se svom silinom okomimo na rat i ideju rata, ne bi bilo na odmet setiti se da pravih neizrežiranih ratova u čitavoj istoriji čovečanstva jedva da je i bilo.

*

Ratovi su stožeri svake naše hronologije, sveti dani svih naših kalendara. Sve što je ikada bilo, sve što nam se ikada desilo, zbililo se pre ili posle jednog od ratova. Da nismo prolivali krv jedni drugima, ne bismo uopšte znali kako da se snađemo u vremenu. Ne bismo imali memoriju.

*

Što veća sloboda govora, to veći osećaj ispraznosti svakog govorenja. Što veća sloboda mišljenja, to manje razlike između pojedinih mišljenja.

*

„Što bolja tehnologija, to nehumanija upotreba iste tehnologije.“ (August Fruge)

*

Dok je posmatrao eksponate u Luvru, najjednom shvati da razgleda najveću zbirku ukradenih predmeta u svetu.

*

Čim su prestali da ga proganjaju, počeo je sâm da proganja sve one koji su bili manje proganjani od njega. Pravi disident.

*

Demonstracije ne bi trebalo održavati na ulicama velikih gradova, već isključivo u brdima, poljima, pustinjama. Samo tako bi oni koji demonstriraju mogli da provere da li zaista veruju u svoje zahteve.

*

Trebalo bi istražiti vezu između konzumiranja pudinga i sklonosti ka sadizmu. (Primer: Englezi.)

*

Gde ima naroda — nema ni hleba ni ulja. Gde ima i hleba i ulja — nema naroda.

*

Rad je od majmuna stvorio čoveka. Depresivnog.

*

Emigrant: nije mu dovoljno što je bio sluga u svojoj zemlji, želi da dokaže da može biti sluga i u tuđoj.

*

U svom pismu Pule-Malesisu, 12. decembra 1862, Bodler kaže: „Poput svih robijaša, i ti veruješ da se nešto dešava u svetu.“

*

Već smo imali diktatore koji su osvajali planetu. Sada nam treba jedan koji bi spasao planetu.

*

„Normalnost je znak siromaštva ljudskog duha.“ (Jaspers) Da, ali to je bilo nekada, dok je još bilo normalnih ljudi.

*

Svoju zemlju zamišljao je najvećom posle Kine. Odmah sam znao da je poreklom sa Malte.

*

Ne samo unutrašnje organe, presađivali bismo mi i ličnost kad bi je ljudi imali.

*

Krajnji smisao svake informacije je kontrola svesti. Danas slobodno misle još samo oni koji su potpuno neinformisani.

*

U kanadskim novinama, često se može pročitati oglas: „Traži se gospođa čistačica (cleaning lady)...“ Istovremeno, u oglasima nikada ne nalazimo izraze poput „gospođa lekar“, „gospođa profesor“ ili „gospođa menadžer“. Izgleda da osim čistačica drugih gospođa u Kanadi i nema.

*

Ako u Kanadi pomilujete svoje dete, bićete — po zakonima te zemlje — proglašeni za seksualnog napasnika. Vaše dete može da pomiluje samo službenica banke u kojoj držite pare. Ili vaš psihijatar, fini gospodin koji se u slobodnom vremenu raspada od side.

*

Čitanje knjiga i tumačenje njihovog sadržaja je prevaziđeno i pripada prošlosti. Danas su najbolji oni studenti koji iskopiraju najviše materijala za određeni ispit.

*

Pošto nisu bili u stanju da savladaju engleski kako bi trebalo, Amerikanci su svoje neznanje engleskog nazvali američkim engleskim.

*

„Homera su svi Grci znali napamet. Kada su Sicilijanci u Peloponeskom ratu zarobili mlade Atinjane, otimali su se o njih jer su znali naizust Eshila i druge tra-gičare.“ (Sreten Marić, *Razgovori*)

Nikakvo čudo da u današnjim ratovima niko i ne pokušava da zarobi nekog američkog vojnika. A i oni što su slučajno ovde-onde zarobljeni, bivaju odmah pušteni.

*

Siromašan Kubanac još uvek liči na čoveka. Siromašan Amerikanac liči na siromašnog Amerikanca.

*

Za razliku od Indusa koji su hladni na spiritualan način, Englezi su hladni na hladan način.

*

Francuska kultura danas: dve trećine Francuza gleda američke filmove, a jedna trećina kleči po džamijama.

*

Aludirajući na neodlučnost Kvebeka u pogledu otcepljenja od ostatka Kanade, jednom sam jednom mom prijatelju iz Montreala u šali rekao:

- -Vi biste hteli da imate američki stil života, nemačku ekonomiju, i da uz sve to još čitate Remboa.

- Šta tu ima loše? — upita on.

- Rembo — odgovorih.

- Ne razumem, šta zapravo želiš da kažeš? — upita moj prijatelj.

- Rembo ne bi voleo da ga čitaju u takvim uslovima — rekoh.

*

Poznato je da se ljudi čak ni u konc-logorima nisu odricali svojih seksualnih želja. Na protiv, uprkos ponižavajućim uslovima života i neprekidnoj kontroli, robijašima je seks bio možda najomiljenija vrsta predaha od logorskog života. Dakle, čak ni konc-logor nije uspevao da u ljudima poništi seksualni instinkt. Prva ustanova u istoriji čovečanstva kojoj je tako nešto uspelo je američki univerzitet gde je seks doveden do vrhovnog tabua, i gde i sâm pogled na osobu suprotnog pola može da bude proglašen za „seksualno napastvovanje“ (sexual harassment).

*

Bolje poslednji Mohikanac, nego poslednji Amerikanac.

*

U romanu *Shosha* I. B. Singera, jedan od književnih likova primećuje: „Amerika i čitav demokratski svet izgubili su ono najvažnije — karakter. Postoji oblik tolerancije koji je gori od sifilisa, gori od ubistva, gori od ludila.“

*

Glavni problem današnjeg sveta nije odsustvo sloboda već odsustvo elite. Ideja takmičenja, na kojoj se temelji naš svet, u samoj svojoj suštini je antielitna jer podrazumeva da svako može da bude elita. U krajnjoj liniji, da svako treba da bude elita.

*

Kanada je zemlja velikih prostranstava: između oca i sina u proseku po 500 kilometara.

*

U Kanadi je zakonom zabranjeno ubijati orlove, sveto biće domorodačke religije. Ali, nije zabranjeno držati domoroce u rezervatima. Od orlova se očekuje da slobodno lete, a od Indijanaca da sede u mestu.

*

Stavi na santu leda trideset miliona svećica i led će početi da se topi. Eto zašto smo mi ovde dovedeni. Ogromni komad leda — to ti je Kanada. Svećice — to smo ti mi emigranti.

*

Zemlja u kojoj niko nikada ne oseća stid. Impotentni se ponose svojom vijagrom, nepokretni — cenom svojih invalidskih kolica, slepi — svojim naočarima, gladni — svojim loto kombinacijama.

*

Ne samo rad, u Kanadi i užitak ima karakter prinude. Ljudi se drogiraju da bi mogli da se predaju užitku. Užitak za njih nije nešto prirodno.

*

Najveća represija u razvijenim zemljama Zapada nije u tome što su čitavi slojevi stanovništva osuđeni na siromaštvo, već u tome što se tim istim siromasima ne dozvoljava da stvore svoju kulturu, kulturu koja bi osmislila njihov život i donela osećaj identiteta. U Africi, na Kubi, u Brazilu... siromašni imaju i svoje običaje, i svoj stil života: mesta gde se okupljaju, karnevale na kojima luduju, birtije u kojima lumpuju, plaže na kojima se zaljubljuju. U razvijenim zemljama Zapada, siromašni nemaju ništa osim osećanja krivice što nisu bogati.

*

Pravo na zaduživanje jeste ujedno i gubljenje prava na privatnost. Onaj koji vam daje dug — automatski stiće pravo da vas uhodi. Pa, iako se pravo na privatnost smatra gotovo svetim, još uvek se niko ne okomljuje na ekonomiju zaduživanja koja je najdrastičniji način poništavanja tog prava.

*

Savremena država uzima svojim građanima i do 60% njihove zarade, u obliku takse. Nema sumnje, nisu više od toga uzimale ni mongolske horde kad bi osvojile određenu provinciju. Dalo se nešto sakriti ispod bagrema, i potom otkopati kad Mongoli odu. Danas, kad više niko nema ni bagrem ni parče zemlje već samo bankovni račun, nemoguće je išta sakriti. Čovek biva pljačkan svakodnevno, dobijajući, takođe svakodnevno, izveštaj o tome koliko je tog dana opljačkan. Jedan kompjuter otme u toku dana više novca nego nekoliko naoružanih armija.

*

II

Od naših umetnika tražimo da budu svetski, univerzalni. Pritom, gubimo iz vida najočigledniju činjenicu da stepen univerzalnosti njihovih kreacija ne zavisi samo od njih, već i od sveta. Problem nije u tome što naši umetnici ne teže univerzalnim vrednostima, problem je u tome što svet ne uživa u univerzalnim temama, u zajedničkim sadržajima i dilemama, već — naprotiv — u provincijalnoj egzotici u kojoj nalazi hranu za svoj voajersko-nadmoćni odnos prema drugima. Zato, ako želite da budete svetski umetnik, opisujte blatnjave sokake iz predgrađa Donje Murtenice, slikajte ugojene pacove kako preskaču crne konopce, snimajte filmove u kojima Cigani mažu izmetom jedni druge...

*

Beogradski časopis „Reč” raspisuje konkurs za kriminalnu priču, čime se srpska književnost izvlači iz svoje provincijalne zaostalosti i konačno uvodi u najglavnije tokove svetske književnosti na pragu novog milenijuma. Pravo učešća imaju svi srpski pisci. Ukupan broj leševa po priči — četiri, a u svim pričama zajedno — 5000. Redakcija obećava da će svi leševi biti sahranjeni o trošku Sorosa na Novom groblju u Beogradu, u Aleji velikana. Kako bi se racionalizovali troškovi oko sahrane, i ujedno izbegle nepotrebne žrtve, redakcija upozorava da će svako ubistvo književnog lika bez pokrića biti kažnjeno slanjem pisca u Hag, na novoo-snovani sud za pripovedačke zločine.

*

U Andrićevim romanima srećemo Turke, u Pakićevim Cincare, u Pavićevim Hazare, u Kišovim Jevreje... Čak je i Crnjanski u svom Romanu o Londonu za glavni lik uzeo Rusa a ne Srbina. Srpski pisci su odavno uveli sankcije nad književnim likovima srpskog porekla.

*

(Na vest da je „Parlament svetskih pisaca“ dodelio srpskom piscu V. Arsenijeviću kuću na korišćenje u Meksiko Sitiju):

Srpskim piscima koji nemaju većeg dara, kao što je Crnjanski, Zapad dodeljuje fizički argat i magle Londona. Onim pak velikim talentima, kao što je V. Arsenijević, dodeljuje se kuća u Meksiko Sitiju, kako bi mogli na miru da stvaraju svoja remek dela.

*

Nije tačno da na Zapadu ne prolaze naši pisci. Na Zapadu ne prolaze jedino naši najgori pisci: Njegoš, Laza Kostić, Momčilo Nastasijević, Bora Stanković, Miloš Crnjanski, Rastko Petrović, Isidora Sekulić... Nije tačno da na Zapadu ne prolaze naši naučnici. Na Zapadu ne prolaze jedino naši najgori naučnici: Nikola Tesla, Milutin Milanković.

*

Nisi još ništa doživeo, ravnodušan si prema svemu, ne znaš ni o čemu bi pisao, ali već imaš svoju poetiku, svoju ideju forme, čak i svoj pogled na svet. Na najboljem si putu da postaneš svetski pisac, čovek čiji se glas nadaleko čuje.

*

Od kada si počeo da pišeš, bio si opsednut samo jednom idejom: kako da pronađeš model proze koji bi ti doneo slavu i uspeh. I najzad, uključio si se u najpopularniji tok „svetske proze“. Ali, dok si napisao svoja glavna dela, bilo je na hiljade pisaca, od Grenlanda do Južne Afrike, koji su pisali gotovo isto kao ti. To je doprinelo da ostaneš neprimećen. Život je surov.

*

Literarni postupci modernih prozaista neodoljivo podsećaju na ono što smo nekada, kao gimnazijalci, nazivali pisanjem „lektire“. Od nas gimnazijalaca je traženo da pročitamo što više tekstova na određenu književnu temu, i da ih potom prepričamo. Izvore je trebalo preoblikovati, nikako doslovno prepisivati, i uobličiti u novu, „originalnu“ celinu. Najboljim su proglašavani oni radovi u kojima je bilo najviše krađe, ali koji su to na najelegantniji način uspevali da prikriju. Da mi je neko onda rekao da će način pisanja naše đачke lektire postati jednoga dana ni manje ni više nego poetika modernog romana, mislio bih da je skrenuo s uma. Istini za volju, valja reći i to da postoji bitna razlika između nas nekadašnjih gimnazijalaca i savremenih majstora proze. Mi smo mrzeli da prepisujemo, dok oni, izgleda, u tome uživaju.

*

„Većina savremenih knjiga ostavlja utisak da su sklepane u jednom danu na osnovu knjiga pročitanih prethodnog dana.“ (Šamfor)

Dakle, još u Šamforovo vreme, postmodernizam je bio masovna pojava.

*

Nekada, kada se na maturi padalo zbog prepisivanja, roman je bio matura literature.

*

U svetu u kojem svako živi samo za sebe i nikog drugog ne primećuje, genijalni romanopisci su izumeli roman koji se bavi samo sobom i ništa drugo ne primećuje. Nikakvo čudo što je takav roman ostao genijalno neprimećen.

*

Kad čovek u štampi čita onako britke i duhovite dijaloge sa našim poznatim romanopiscima, ne može a da se ne upita: kako to da takvih dijaloga nema i u njihovim romanima?

*

Ako napišeš loš roman — bićeš loš pisac. Ako napišeš šest takvih romana — postaćeš romanopisac.

*

Kod nas se raširilo verovanje da što čovek lepše živi, to bolje piše na razne teme, a naročito na teme koncentracionih logora. Otuda o konc-logorima kod nas najviše pišu bonvivani.

*

To što vi sad pišete, jedan naš poznati pisac je već odavno prepisao.

*

- Šta imaju zajedničko Danilo Kiš i Dragan Jeremić?
- Ljubav prema Krleži!

*

Lako je nepismenom narodu da obožava svoje velike pisce.

*

Neko mu je rekao da će jednoga dana dobiti Nobela. I, evo ga, već piše svoj šesti roman. Da nije čuo one proročke reči, još uvek bi se mučio oko dovršenja svog prvog romana.

*

Iako ste Vranjanac, tvrdite da vam je bliži Džems Džojs nego Bora Stanković. Razumem šta hoćete da kažete. Vi ste Vranjanac koji već dve godine živi u Beogradu.

*

Borislav Pekić je prva i najtragičnija žrtva kompjutera u našoj književnosti. Da *Zlatno runo* nije pisao na kompjuteru koji vuče u kvantitet bez mere, Pekić i pored svoje gotovo urođene mnogorečivosti, nikada ne bi napisao roman koji svojom dužinom prevršuje svaku ljudsku meru. Ono što me najviše odbija od ovog u mnogo čemu izuzetnog romana jeste činjenica da je on tako očigledno pisan na kompjuteru, pisan čak više za kompjuter nego za čitaoca. Samo kompjuter može da svari hiljade strana gustog teksta, čovek nikada.

*

Pravci i škole savremene srpske proze: barokni vizantizam, golootočki naturalizam, provincijski profitizam, beogradski kafanizam, citiram-te-citiraš-me modernizam, partizansko-četnički obračunizam, bezvodni kišizam.

*

Srpska književnost pati od zabrinjavajuće malog broja samoubica. Ponekad pomišljam da se od Čopićevog skoka u Savu u našoj književnosti ništa ozbiljno nije ni desilo.

*

Beogradski izdavač "Iz carigradskih podruma", najavljuje nove zbirke pripovedaka Milorada Pavića: *Leptir promašenog leta* i *Medovina od udavljenih trepavica*. Takođe, uskoro na internetu, Pavićev roman u slikama *Hilandarac i još više od toga*.

*

„U galeriji političara, svakako posebno mesto zauzima Milovan Đilas. U ono vreme ratno on je isto bio zanesen kao mi. Jer, jednom sam ga pitala: 'Da li je moguće kad dođe komunizam da bude nesrećne ljubavi?'“ A on je odgovorio: „Ne, to je isključeno.“ (...) Đilas je i tada — još 1941. — bio pun originalnih ideja, što je bilo vrlo retko.“

(Jara Ribnikar, u intervjuu za *Ženu*, broj 1048, 21. septembar, 1996, str. 21.)

*

Predlažući Nobelovom komitetu u Oslu da Nobelovu nagradu za mir dodeli Titu, Krleža je ovako opisao zasluge i veličinu jugoslovenskog predsednika:

Iz agrarno zaostalih, feudalnih i polufeudalnih društvenih odnosa, Tito je svoju zemlju izveo na put socijalističkog progressa, oslobodivši je od vlasti i uticaja tuđinskog novca i politike, a od njegove federalističke formule, na bazi socijalističkog samoupravljanja, mudrije parole u političkoj istoriji naših naroda nije izumio nitko.

(P. Matvejević, *Razgovori s Krležom*, s. 198, podvukao N. V.)

Duhovitije od Matvejevića, u „našim književnostima“, pisao je još samo Nitko.

*

U svom „Prvom pismu iz Grčke“, Dučić piše:

Na kamenoj tribuni na Pniksu, genijalni Demosten poziva na borbu, a prodani slavni besednik Eskines poziva na pokornost; dok jedna te ista pometena i bestidna gomila kliče i pljeska i jednom i drugom.

(*Gradovi i himere*, 1966, s. 149)

Ono što je Dučić nazvao pometenošću i bestidnošću mase, danas zovemo demokratijom.

*

Jednog diktatora uporno kritikuju zbog nedostatka ideja. Ali, zar čovek ne vlada najbolje drugima upravo onda kad nema nikakvih ideja?

*

Stotine hiljada ljudi je na ulicama i traži demokratiju. Niko ne traži hleba. Čak kad su gladne — mase lažu.

*

- Šta imaju zajedničko naši komunisti sa našim popovima?
- I jedni i drugi još uvek beže sa sela.

*

Šta će nam sloboda mišljenja kad svi mislimo isto?

*

Većina ljudi se uglavnom dosađuje. Zato će i po pitanju rata većina uvek biti za rat.

*

Rat je idealno sredstvo da se oslobodimo sinova. Ubiti sina — to ne možemo, to je tabu. Ali, možemo zaratiti, a sinove poslati u rovove. Pa, ako izginu, mi smo — ne okrnjivši tabu — ostvarili upravo ono što nam treba. Oslobodili smo se sinova i ostali sami, samo mi i večnost.

*

Dobili rat ili ga izgubili, mi ćemo biti na dobitku jer će mnogo naših sinova izginuti. Ako naši sinovi pobjede u ratu, žrtve će se odmah zaboraviti što nam daje mogućnost da odmah započnemo novi rat u kome će naši sinovi stradati više nego u prethodnom. Ako pak rat izgubimo, posejaćemo mržnju prema neprijatelju još više, tako da će naši sinovi biti srećni da se ponovo sukobe sa neprijateljem koji ih je ponizio. A želja za osvetom, zaogrnutu osećanjem pravednosti, vodi u masovnu smrt.

*

„Ništa se u evropskoj politici neće shvatiti ako se ne shvati da zahuktali genocid nad pripadnicima civilizacije istočnog hrišćanstva, danas pokušavaju da zaustave Mihail Gorbačov u SSSR-u i Slobodan Milošević u Jugoslaviji.“ (BIGZ-ovi *Razgovori sa Pavićem*, s. 107.)

*

Od svih pesnika srpskog porekla, najpriznatiji je u svetu onaj koji je dve godine služio u američkoj vojsci — Čarls Simić.

*

Evo kako se veliki srpski disident, B. M. Mihiz, mučio kao novinar u komunističkoj Jugoslaviji.

Mislim da smo Vasa kurir i ja bili jedini ljudi koji nismo bili članovi partije. Ali, oni su se prema meni odnosili lepo. Ja bih donosio svoj članak i ako bih izjavio svom uredniku Ziri Adamoviću, koji je bio sigurno jedan od najboljih posleratnih novinara, da je moj članak u redu, njega niko nije čitao. *Ja bih sam signalizirao ako u njemu ima nešto problematično, pa bismo se onda pogađali šta može šta ne može. Ako nije moglo, onda taj članak nisam objavljivao.*

(Iz intervjuja sa Mihizom,
Književnost 1-2, 1998, s. 314-315, podvukao N. V.)

*

„Bio je to čovek sa zlatnim mozgom, a odsjaji tog zlata bljeskali su u svakoj njegovoj reči.“

(Matija Bećković o Mihizu, *Nin*, 18. decembar, 1997)

*

- Da li je iz Jugoslavije dolazilo dosta naroda u posetu Hilandaru, neki naučnici?

- Pa nisu onda toliko dolazili, još nije bilo onda toliko kao što je sad postalo. Ćosić je dolazio tri puta tamo. Samo, ne sme da se prekrsti komunac, mora da se ustane kad se ručalo, a ruke na leđa. Ja sam kaže komunista. Pa oni te isterali iz partije a ti komunista, bre, ti nisi ništa, reko.

(Šta je čovek bez vere u Boga II, Razgovor sa monahom Petrom, Književne novine 979, 1998, s. 16)

Sad ćemo videti hoće li Gospodin Ćosić biti principijelan pa i monaha Petra proglasiti za postmodernistu. Jer, kako nam je to već jednom objasnio, ko god se usudi da dirne u njegovu ikonu — taj mora da je postmodernista.

*

„Ne polemišem sa neistomišljenicima...“
(Dobrica Ćosić, NIN, 26. april, 1996, s. 44)

*

„Kad Srbin hoće da bude objektivan, on obično preuzima mišljenje svoga neprijatelja.“ (S. Sremac)

*

Kako da se okupimo oko neke velike ideje kad svaki od nas iznedri dnevno barem po deset takvih ideja?

*

„Danas svako u Beogradu može da kaže ono što misli, izuzev saradnika neprijatelja.“
(A. S. Rebac u pismu Rebeki Vest, početkom 1945)

*

Lako je drugima da se prirodno razvijaju kao društvo i kao kultura. Njihovi starci umiru kad im dođe vreme, naši — kad oni hoće.

*

Uživajte u ovom ratu jer će sledeći rat biti još kraći.

*

Pošto u vašim grobovima nema nikakvog zlata, pa čak ni zlatnih zuba, oni se brišu iz istorije.

*

Jedan naš poznati pisac mi je ispričao sledeću anegdotu: jednoga dana je banuo u posetu Isidori Sekulić i zatekao je kako riba patos. Zatečen ovom neobičnom situacijom, posetilac je počeo da se snebiva, ne znajući kako da započne razgovor. U tom trenutku, ne prekidajući s ribanjem, Isidora mu se obrati: „Nemojte se ništa čuditi. Ovo bi isto i Vi trebali da radite — što češće. Ako ni zbog čega, a ono zbog Vašeg književnog stila.“

*

U jednom intervjuu, Crnjanski primećuje:

Sada se roman izmenio. U njega se može trpati sve i svašta. Sada je roman samo pitanje sadržaja. A vidite, pitanje forme je isto tako veliko pitanje literature. Za divno čudo, danas upravo oni koji glorifikuju formu — trpaju u svoje romane „sve i svašta“, negirajući tako samu ideju forme.

*

U *Znakovima pored puta*, Andrić kaže da ga je pri slušanju ciganskih romansi i sevdalinki uvek hvatao stid — „stid od egzibicionizma osećanja“. Ali, ima nešto još gore od „egzibicionizma osećanja“, nešto što Andrić ne pominje: egzibicionizam neosetljivosti.

*

U skladu sa opštom demokratizacijom našeg društva, našu književnost stvaraju svi: generali, popovi, domačice, supruge poznatih ličnosti... Najmanje je stvaraju pisci. Ali, demokratija i jeste to: vladavina većine nad manjinom, u svemu pa i u stvarima književnim.

*

Raspomamljeno i gotovo histerično obožavanje romana u našoj sredini ne potiče iz našeg estetskog osećaja i naših estetskih potreba. Umorni od ideologije, odlu-

čili smo da roman, koji je do juče bio glavno sredstvo u borbi protiv ideologije, proglasimo pravim ogledalom našeg identiteta. Tako smo ovom književnom žanru, i protiv naše volje, dodelili novu ropsku ulogu.

*

- *Santa Maria della Salute, Nirvana, Mizera, Sumatra...*
- Izvinite, da li Vi to sastavljate rečnik esperanto jezika?
- Ne, nego navodim naslove najvećih pesama srpske lirike.

*

„Petrov ima jednu ludačku vrednoću koja je fantastična. On je, nesumnjivo, našao vezu ruskog formalizma i mene. I nije nikakvo čudo da je uspeo. Ali je, kažem, toliko vredan da je on ne samo svaku moju rečenicu nego i svaku moju treću reč proučavao, tako da sam se ja smejaao.“

(M. Crnjanski o A. Petrovu, *Ispunio sam svoju sudbinu*, 255)

*

Više puta sam u „Srpskoj kafani“ zaticao i po desetak glumaca kako sede za istim stolom. Naši glumci vole da žive životom mladića iz naše provincije. Ali, za razliku od mladića iz provincije, njima je sve dozvoljeno i više nema tabua koji bi mogli da prekrše. I tako oni sede za stolom i dosađuju se.

*

Glavni akteri u jugoslovenskom filmu nisu snažne ličnosti, pojedinci, već uvek masa, rulja, mentalitet kao takav: Balkanci, gastarbajteri, Cigani... U pogledu individualizacije, naši filmovi su daleko konzervativniji i siromašniji od naših narodnih pesama u kojima srećemo ne samo narod već i zanimljive, originalne ličnosti. Film je bio i ostao naša najnerazvijenija umetnost.

*

Da bi muškarac postao žena, on mora da se podvrgne operaciji koja košta 30 000 dolara. Da bi dojučerašnji komunista postao disident, on mora da napiše memoare i da na njima zaradi 30 000 dolara.

*

Kada vas Englez upita „Kako ste?“, on nimalo ne krije da ga vaš odgovor ne interesuje, on naprosto upražnjava kulturno ponašanje. Kada vas naš čovek upita

„Kako ste?“, to samo zvuči kao iskreno zanimanje. Zna on, mnogo bolje od vas, kako ste. Da ne zna, ne bi vas ni pitao.

*

Naši ljudi vas ne ostavljaju na miru ni u nesreći. Hteli bi i u tome da vas nadmaše i da pokažu da oni mogu biti još nesrećniji.

*

Dan posle Uskrsa, razgovaraju telefonom dva Srbina:

- „Hristos vaskrese!“

- „Vaistinu vaskrese, a Kosovo ode!“

*

Srpska država je propala, a sa njom i Srbi. Preživela je samo jedna šljiva od čijih se plodova može napraviti rakija. Preživela iz inata prema državi u kojoj je nikla, i prema ljudima koji su je odavno zaboravili. Šljiva-Srbin.

*

Pitaju u šali šezdesetogodišnjaka koji se upravo oženio ženom trideset godina mlađom od sebe:

- „Možeš li sâm da postigneš?“

- „Radije jedem piletinu u društvu, nego kokošku sâm“, odgovori on.

*

Razgovaraju dva Srbina o njihovom zajedničkom prijatelju Milanu:

- „Kako je Milan?“

- „Kako bi bio, odlično. Radi sve suprotno od onoga što mu kaže žena.“

- „Pa to je genijalno, to je dublje od bilo kakvog Platona.“

- „Ma kakav Platon, Platon je za njega naiva!“

*

Sedim u društvu srpskih emigranata u Torontu. Jedan od prisutnih Srba sa ushićenjem mi saopštava kako poznaje jednu gospođu, rodom Kanađanku, koja je promenila veru i prešla u pravoslavlje.

- „Šta li je ta Kanađanka našla u pravoslavlju?“, upitah. Na to mi supruga dotičnog gospodina, nonšalantno odgovori:

- „Našla pa zašla!“

*

U knjižaru „Srbika“ u Torontu, ulazi Srbin i pita vlasnika knjižare: „Imate li možda neku knjigu o Stefanu Nemanji i tako tim stvarčicama...?“

*

Jednom mi se jedan Srbin u Kanadi ovako ispovedio: „Ja sam ti, u stvari, direktni potomak Cara Dušana. Samo, nemoj to da pričaš okolo.“

*

Nas su Turci mučili petsto godina, pa su preživeli!

*

O našoj sudbini uvek su odlučivale dve grupe ljudi: keceljaši i oni što nose „kapute do dole“. Keceljaši su izdavali naredbe, a oni u „kaputima do dole“ ih izvršavali. Čak i među našim muškarcima, uvek su vladali oni koji imaju kraće suknje.

*

Da nema naših nacionalista, naši kosmopoliti bi sami bili nacionalisti. Isto je i sa našim nacionalistima: da tamo nema nekih kosmopolita — ne bi se oni nikad setili svoje nacije.

*

„Pitate me o pravoslavlju? Svakako me ne pitate o vladikama, zar ne?(...) Bojim se samo jalovosti jevrejske koja se uvukla u hrišćanstvo i uloge koju bi pravoslavlje moglo preuzeti u mutnom našem vremenu: političke.“

(Miloš Crnjanski, *Ispunio sam svoju sudbinu*, 1992, s. 19)

*

Ne obožavamo mi Cara Lazara zato što volimo mit o njemu, već zato što u njemu vidimo odličnu građu za mit.

*

Kakvu god verziju naše prošlosti hteli da zadržimo u sećanju, naći će se neko da tu istoriju proglasi mitom. Kad god se sećamo istorije Kosova, uvek se nađe neki beogradski intelektualac, „svetskog opredeljenja“, da nas podseti da ta istorija i nije drugo do mit. A kada u crkvama slušamo o stradanju naroda Izrailjskog, onda se podrazumeva da to nije nikakav mit, već živa istina, prava istorija našeg plemena. Zanimljivo je da ni najveći ateisti među našim intelektualcima nemaju ništa protiv obožavanja semitskih mitova. Smetaju im samo mitovi domaće proizvodnje.

*

Kod nas se o polemičkom žanru često misli kao o nečem ekstravagantnom, prevashodno modernom. No, polemiku i polemičko mišljenje možemo naći u začecima mnogih religija, misaonih sistema, umetničkih ostvarenja. Ne, polemika nije nikakav izum modernih vremena i modernog duha. I Hristos je polemika sa trgovcima iz hrama, i Buda je polemika sa hinduizmom i partenonom njegovih božanstava. Polemisali su Sokrat i Palama, Marcijal i Katul, Rable i Dante, Erazmo i Markiz de Sad, Dostojevski i Niče, Bodler i Tesla. I Hajdeger je jedino čitljiv u njegovoj polemičkoj studiji o Ničeju — njegovoj najlepše napisanoj knjizi. Kada se danas okomljujemo na polemiku u ime nekih klasičnih, tradicionalnih vrednosti, ne bi bilo na odmet setiti se da mnoge od tih vrednosti i nisu drugo do kristalisani ostaci nekadašnjih polemika.

III

- Kako stvari trenutno stoje, vaša zemlja je potpuno uništena ratom i veliko je pitanje hoće li ikada uspeti da se oporavi od ekonomskih sankcija.
- Tako izgleda.
- I vi i dalje uporno pišete na jeziku naroda koji praktično nema nikakvu budućnost?
- Baš tako.
- Pa, kako se oseća pisac koji piše na mrtvom jeziku?
- Dragi Gospodine, svi mi pišemo na mrtvim jezicima jer će svi jezici nestati.

*

Jednom je jedan književni kritičar, pišući o knjizi mojih pesama, primetio da — uprkos izvesnim kvalitetima te knjige — to ipak nije delo koje bi on poneo sa sobom na pusto ostrvo. To svakako mogu da verujem, ali ne mogu da verujem da će ovaj kritičar ikada otići na pusto ostrvo, makar i bez moje knjige.

*

Čuvajte se mladih pisaca: oni su po pravilu manijaci koji bi da pisanjem izbegnu življenje.

*

Čuvajte se pisaca u godinama: oni još jedino mogu da se uteše „istorijskim istinama“ jer su sve lične istine potrošili.

*

Hteo je da bude „glas naroda“. A bio je dvadeset kilograma teži od svog naroda.

*

Gete je, naravno, Nemač. Ali, Nemač nije Gete. I to je nešto što je nerešiv problem za Nemca, i problem već odavno rešen za Getea.

*

Čovek se najviše ostvari u onome u šta ne uloži „celo svoje biće“. To možda i nije tako čudno kao što može da izgleda jer dobar deo tog „celog bića“ i nije drugo do praznina. Ulažući ponekad tek jedan deo sebe, onaj pravi, on postiže više jer je u tom delu sadržana gustina njegove ličnosti koju njegovo „celo biće“ uopšte ne poseduje.

*

Nije li neprekidno kruženje krvi, u nama koji smo tek ponekad živi, neka vrsta greške od strane prirode?

*

Jednom me je jedan naš poznati majstor soneta, pročitavši verovatno nekoliko mojih pevnijih pesama, iskreno upitao:

- Zašto ne pišeš sonete, ti bi to mogao?
- Upravo zato, odgovorio sam mu.

*

O kako lako isparavaju duboke misli čim se stave na papir. Dešava se to ne zato što nisu verno zapisane, već upravo zato što su prenete doslovno.

*

Originalnost ne bi trebalo da bude utemeljena isključivo u razlici između nas i drugih. Onaj ko želi po svaku cenu da se razlikuje od drugih — previše voli sebe, a samozaljubljenost je najveća prepreka originalnosti.

*

Prosečan čovek uvek će voleti tri stvari: ogledalo, klavir, katedralu.

*

Mnogi pisci pišu iz puke ljubavi prema određenoj poetici. Njihova dela su neka vrsta ljubavnih pisama upućenih jednom književnom modelu. Slepilo ljubavi, i u ovom slučaju, ne zna za granice.

*

Grupe ljudi kod kojih je imaginacija jača od savesti: ubice, umetnici, političari.

*

Kada bi nam neko dao u zadatak da stotinu puta prepíšemo jedan od naših stihova, shvatili bismo da taj stih nikada nije bio naš.

*

Baš kao i ljudi, postoje kulture koje umiru jer su žive, i kulture koje preživljavaju jer su već mrtve.

*

Guslar vidi ono što je bilo i ono što će biti. Pesnik — ono što jeste i ono što nikada neće biti.

*

U jednoj jedinoj pesmi nikada se ne može naći ključ za nečiju poeziju. U jednoj pesmi ne može se naći čak ni ključ za tu istu pesmu.

*

Neki od najvećih umetnika flamenka i rebetike bili su po profesiji kasapi. Nije stoga nikakvo čudo što su u poznavanju života i smrti bili daleko iznad pesnika koji su, ne tako retko, bili profesori ili bankarski službenici.

*

Budizam vidi u patnji nešto isključivo negativno, nešto što treba odstraniti. Ograničen je, očito, budizam a ne patnja. Patnji budizam ne smeta nimalo.

*

Nekada su čak i imena polnih bolesti bila lepša. Dok gonoreja, makar zvukom, podseća na neku grčku boginju, dotle ejds (HIV) liči na neku kompjutersku šifru.

*

Neki pesnici imaju biografiju koja nadmašuje njihovu poeziju. Tako, za turskog pesnika Faruka Nafiza Čamlibela stoji: „Rodio se u Istanbulu, umro na Sredozemnom moru na lađi Samsun.“

*

Što je jedan jezik više u upotrebi, to je više ljudi koji ga zloupotrebljavaju i isisavaju energiju iz njega. Ono što engleski čini neprivlačnim nije samo to što je on jezik moći i trgovine, već to što je on jezik većine.

*

Jezik nije ono što nam omogućuje da opštimo sa drugima, jezik je ono što nam daje iluziju da postojimo pre drugih i nezavisno od njih. Lišeni vere u to ontološko preimućstvo — mi bismo zauvek bili nemi.

*

Svaka reč ima svoje telo i svoju senku. Naravno, mnogo je lakše ovladati telom jedne reči nego njenom senkom. Senka jedne reči nije senka tela te reči, već senka samog jezika.

*

Reči su prosjaci, a mi smo njihovi muzički instrumenti.

*

Krajnje eksperimentalni oblici umetnosti mogu se voleti samo u mladosti. Oni koji takvu umetnost vole i u svom zreloom dobu, žele da se zapravo vrata u mladost, u doba kada su verovali da se sve, pa i umetnost, stvara snagom volje.

*

Tragedija nije rešenje, ali je zato svako rešenje tragedija.

*

Umetničko delo nije ni poruka, ni zagonetka, ni odgonetka nečega. Ono je naprosto korov koji uopšte ne mora da raste, a ipak raste, korov bez kojeg ne bismo videli sve one druge biljke, ugrožene, makar na trenutak, njegovim postojanjem.

*

Što neko manje čita i manje razume literaturu — to je osetljiviji kad mu se dira u njegove književne idole. Nobel je izmišljen zbog takvih. Da znaju koga da vole iako ga nikada neće čitati. I da se njime ponose kao da su ga otkrili oni sami.

*

Kad čovek pročita jednu pesmu, ne može da se otme utisku da je pesnik sa samo nekoliko reči hteo da kaže sve. Upravo ta želja da se postigne nemoguće, bez koje nema poezije, čini poeziju odbojnom i u neku ruku nestvarnom.

*

Problem religiozne poezije je u tome što je ona uvek pisana s namerom da bude duhovna i ništa manje od toga. Ali, pesnik koji nikada ne odustaje od svoje namere, ma kakva ona bila, ne može biti duhovan.

*

Da li je uopšte moguće zamisliti profesionalnog glumca koji bi odbio da javno čita nečiju poeziju zato jer je ne oseća ili ne razume? Teško! I najgori glumac uvek će verovati da je dorastao i najboljoj poeziji. Ne treba davati glumcima da čitaju poeziju.

*

Sâm čin javnog čitanja poezije je lažan. On se zasniva na pretpostavci da je poezija ljudima potrebna, da je oni vole, i najzad da je mogu osetiti i razumeti. A ni jedno od ovoga nije istina.

*

Izgleda da većina ljudi, uključujući tu i umetnike, veruje da naši snovi nemaju preča posla nego da se bave nama koji ih sanjamo, dajući nam tako ključeve naše prošlosti i sadašnjosti, nagoveštavajući nam, štaviše, našu budućnost. Ali, šta ako nam je sanjanje dato samo radi sanjanja, šta ako snovi postoje samo radi snova — a nimalo radi nas koji ih sanjamo? Možda je teškoća da se prihvati ova mogućnost čisto psihološke prirode. Dok čak i koncept umetnosti radi umetnosti potvrđuje one koji stvaraju umetnost, dotle koncept snova radi snova ne potvrđuje snevače. Izgleda da smo u stanju da priznamo samostalnost samo onim oblicima realnosti koji indirektno potvrđuju nas same.

*

Hegel je jednom rekao: „Nema filozofa, postoji samo filozofija, sve drugo je čista sujeta.“ Da je kojim slučajem Hegel svoje filozofsko delo ostavio nepotpisanim, onako kako su to činili umetnici u srednjem veku, ova Hegelova misao bi još i mogla imati izvesnog smisla. Ovako, ona je još jedan od dokaza da ne postoji filozofija već samo filozofi i njihova „čista sujeta.“

*

Upravo oni pesnici koji nisu u stanju da izlože svoje ideje izvan poezije pate od toga da svoje stihove opterećuju idejama. Takozvani boemi, „rođeni talenti“ koji preziru misaonost, najviše robuju idejama budući da nijednu ideju nisu u stanju da iskažu jasno i do kraja.

*

On nije pesnik. Ne zato što svojom poezijom ništa ne pomera, već zato što se u njegovoj poeziji ništa ne pomera.

*

„Muzika i pevanje ne izazivaju u srcu ništa osim onoga što je već u njemu.“
(Abu Sulaiman al-Darani)

*

Stalno slušam kako postoje veliki i mali pisci. Niko ne pominje velike i male čitaoce.

*

Kad god se želi vaskrsenje onog čisto lirskog u poeziji, znam da će prvo biti žrtvovano bogatstvo jezika, samim tim jer će se po svaku cenu čuvati samo ono što je već označeno kao poetsko. Upravo su liričari oni koji jezik shvataju kao nešto već dovršeno. A da bi nekako prikriili ovaj svoj konzervativizam, vole da sebe nazivaju novolirčarima. Svaka generacija ima svoje novolirčare, kao što svako leto ima svoje komarce.

*

Kada u poeziji nekog pesnika naiđemo na jasno iskazanu misao, neposrednu tvrdnju, verujemo da je u pitanju samo misao, racionalni sud o nečemu. A, zapravo, stvar je mnogo složenija. Iza te jasno izražene misli su godine dvoumljenja, slutnji, najrazličitijih osećanja koja žele da se razreše sopstvenih ambivalentnosti. U jednom trenutku, ova se osećanja iskažu u jednoj jasnoj misli koja ih naizgled sažima. Ali ta misao, ma kako uspelo izrečena, samo je trenutak jednog procesa koji se nikada ne zaustavlja. Proces porađanja jedne misli mi nikada ne vidimo. A i kada bismo to mogli — teško da bismo u tom procesu videli išta lepo. Toliko smo navikli na laž lepih, konačnih oblika.

*

Tražimo da nam se sve objasni ne onda kad nešto ne razumemo, već kad ne osećamo.

*

O pesnicima i samoubicama svi imaju mišljenje. Jedno te isto mišljenje.

*

Udaviti pauna znači domoći se pera.

*

Loša pesnička slika: ona koja zaustavlja melodiju jezika.

*

Pokreti olovke pri crtanju podsećaju na pokrete metlice kojom se briše prašina s nečije nadgrobne ploče.

*

I najbolja umetnička slika, već posle pola sata provedenog na kiši nije više ono što je bila. Rascepljen gromom na pola, hrast ostaje hrast.

*

Borba protiv realizma jeste borba protiv slike prirode u umetnosti. U krajnjoj liniji — borba protiv same prirode.

*

Humor zahteva izuzetnu preciznost. Pisac koji ima smisla za humor uvek će biti bolji stilista od pisca koji za humor nema dara.

*

„... humor je vrhunac dubokog osećanja — meni se veoma sviđa takva definicija.“ (Dostojevski, *Dnevnik*, 1877, mart)

*

„Da bi postigao uspeh, moraš dolivati vodu u vino sve dok vino ne nestane.“ (Jules Renard)

*

Bez vatre, drvo se sebe ne seća.

*

Slepilo nije drugo do ukupni broj mojih očiju.

*

Ono što je najdublje zakopano — otkopava se golim rukama.

*

„Nežne laticice jasmína moraju da se uberu pre zore. Pedeset miliona latica je potrebno za kilogram ružinog ulja.“ (Iz starih novina)

*

Svakoga dana posadi po jednu ružu, i uništićeš ružičnjak!

*

Slavuj pojede u toku dana nekoliko zrna i sve vreme peva.
Svinja jede celoga dana na šta naiđe. Rezultat: groktanje.

*

Moderna poezija: sve je dozvoljeno da bi se izrazila emocija. Samo, nije dozvoljena emocija.

*

Epitaf pesniku narcisu: „Ovde leži jedan fini gospodin, koji nikada pre svoje smrti nije bio u grobu.“

*

U pustinji nema puta. Tek tu i tamo kaktusov cvet — kao raskrsnica.

*

Sitnice čine savršenstvo. Za uzvrat, savršenstvo kad-tad postane sitnica.

*

Biljka nikada ne trči za ljudima kako bi im pod nos poturila miris svojih cvetova. Čovek jedva da je nešto i počeo, a već kasa za drugima ne bi li bio pohvaljen za svoje delo.

*

U sredini koja ne priznaje pojam genija, najlakše ćete nekoga uvrediti ako mu kažete da nije genije.

*

Portugalsko „nascer“ (roditi se) zvuči kao ptičiji cvrkut. Englesko „to be born“ zvuči kao udarac predmeta koji nam je iz ruku ispao na beton. Zvuk ove engleske reči kao da pre sugeriše spontani pobačaj negoli rođenje.

*

Prelistavam antologiju američke poezije u kojoj su pored poznatih pesnika zastupljeni i manje poznati pesnici različitih generacija. Ono što fascinira, to je sličnost ne samo između poznatih i nepoznatih pesnika već još više između pesnika različitih generacija. Gotovo da nema razlike između poezije onih koji su prešli šezdesetu i poezije onih koji su tek prevalili dvadesetu.

*

Tokvil je veći pesnik od Vitmena jer je video više.
Video ne ono što treba da bude, već ono što jeste.

*

U intervjuu koji je dao čikaškom „Srbobranu“, jedan naš književni poslenik svedoči da je prilikom posete Josifu Brodskom u njegovom njujorškom stanu, primetio da poznati nobelovac drži za vratima pravu pravcatu sekiru kako bi se njome odbranio od eventualnih provalnika. Zanimljivo je da Brodski nikada nije napisao nijednu pesmu o toj sekiri.

*

Postoje veliki ljudi. To su oni koji su umrli na vreme, da ne bi bili među nama — sada i ovde.

*

Kako to da nikada nemamo vremena za zrenje, a imamo za truljenje?

*

Plutonijum 239 će ostati sa nama još najmanje 24 000 godina.

IV

Posle deset godina braka, muž i žena su kao brat i sestra. A posle dvadeset — kao dve sestre.

*

Monogamija je divna, naročito u prvih nekoliko nedelja.

*

Znam mnogo žena koje su ravnopravne sa muškarcima. Ne znam nijednu ženu koja je ravnopravna sa drugim ženama.

*

Što je žena srećnija — to više liči na ženu. Isto je i sa muškarcem: što je srećniji — to više liči na ženu.

*

Kad lepa žena govori za vreme vođenja ljubavi, ona postaje manje privlačna jer govor oduzima tajanstvenost njenoj lepoti. Kad ružna žena govori za vreme vođe-

nja ljubavi, ona postaje još neprivlačnija jer govor oduzima tajanstvenost njenoj ružnoći.

*

Iako su posedovali skupocenu vilu, najviše su voleli da vode ljubav na neudobnom sedištu njihovog automobila. To ih je podsećalo na dane kad nisu imali ništa. Samo sećajući se tog ništa, mogli su da nađu energiju za vođenje ljubavi.

*

Živeti s nekim znači razblažiti svoje postojanje drugom ličnošću, kao što se vino razblažuje vodom. Ovim se ne tvrdi da je vino bolje od vode. Samo to da vino pomešano sa drugom tečnošću više nije vino.

*

Žena koja je zadovoljna svojim izgledom uvek će nadmudriti ženu koja je zadovoljna svojom pameću.

*

Ne oni koje volimo, već oni koje mrzimo podsećaju nas da nismo sami u kosmosu.

*

Muškarci se šminkaju idejama kao što se žene šminkaju krejomom i ružom. Nikakvo čudo da su žene lepše.

*

Nesreća nekih muslimanskih žena: moraju da nose veo koji pokriva sve osim očiju, a nemaju lepe oči. Sve ono drugo, pokriveno, lepše im je od očiju.

*

Kad se muškarac hvali u stilu: „Spavao sam sa tom i tom ženom“ — to uvek nekako zvuči kao kad bi komarac rekao: „Sleteo sam na tu i tu planinu“.

*

Što čovek manje živi svoj život, to uspešnije uništava živote drugih ljudi.

*

Žena će uvek više voleti čoveka kome duguje rebro, nego boga kome duguje život.

*

Oni koji su svakodnevno u dodiru sa srcem — o srcu ne govore. Primer: kasapi.

*

Muškarac gubi u susretu sa bogom, ženom, i sudbinom.
Žena — samo u susretu sa drugom ženom.

*

Onaj ko sumnja u vernost drugih nikada ne sumnja u svoje postojanje. Da bi drugi mogli biti neverni, on uvek mora postojati.

*

Kada se žena uda za siromaha, ona po pravilu čuva svoje devojačko prezime, stavljajući ga ispred prezimena svog muža. Kada se uda za čoveka bogatog ili slavnog, ona radosno baca svoje devojačko prezime u đubre, i usvaja muževljevo.

*

„Posle dve godine provedene u Gani, vratio se u Nigeriju i tamo se, uz veliku pompu, venčao sa 27 žena, igračica iz njegove trupe. (...) Kad je saznao da je bolestan od side, odbio je da se leči a poslednjih nedelja pred smrt odbijao je i hranu. U trenutku kad je ležao na samrti, ništa više nije imao: svih dvadeset sedam žena razišlo se, svaka je odnela po deo imovine.“

(Iz života afričkog pevača Fele Anikulapo Kutija)

*

Muškarac nikada ne može da „pročita“ jednu ženu. Kada bi to mogao, on bi istog trenutka postao žena.

*

Seksualni odnos između muškarca i žene je neminovno neka vrsta grupnog seksa u kojem učestvuju dva tela i barem nekoliko ljudskih sujeta.

*

Ne u kratkotrajnim i uzgrednim, već upravo u dugim i stabilnim vezama, muškarac i žena postaju jedno drugom seksualni objekt.

*

Bio sam toliko blizak sa njom da u njenom društvu nisam mogao da se opustim i ponašam prirodno. Njena priroda poklapala se umnogome sa mojom prirodom. A to je izgledalo krajnje neprirodno.

*

„Uspeh kod žena je znak osrednjosti.“ (Flober, *Pisma II*)

*

Tek kad je shvatio da je na samrti, prihvatio je Kafka da živi sa ženom (Dorom Diman).

*

„Oženjen prijatelj nije prijatelj...“ (Kafka)

*

„Ženina je dužnost da ožali mrtve, muškarčeva da ih se seća.“ (Tacit)

*

Žena ne voli muškarca fetišistu. Ovaj bi da obožava tek jedan deo njenog tela, a žena hoće da svaki deo njenog tela bude predmet obožavanja.

*

Obožavamo one koji nas vole na nov, originalan način. A potom, mržnja prema njima jer su bili previše originalni.

*

Sanjao sam bezbroj puta kako vodim ljubav sa ženom, ali nijednom kako se udvaram nekoj od njih.

*

Što je čovek lepši — to lakše zaboravi svoje pretke. Ružni itekako pamte one koji su uzrok njihove nesreće.

*

Fizička lepota je sredstvo za potčinjavanje drugih. Ružnoća takođe, samo na drugi način.

*

Najpre mi je objasnila da su žene demoni. A potom dodala: „Da je bog hteo da bude drugčije, on bi se i za to pobrinuo.“

*

U poznatoj raspravi o fizičkoj ljubavi kod Indusa, *Ananga-Ranga*, u devetom poglavlju pod naslovom „O spoljašnjim nasladama“, čitamo:

5. Mayurapada („paunova noga“ ili kandža) dobije se kada se palcem pritisne bradavica, a sa ostala četiri prsta pritiska se dojka oko bradavice; nokti se utiskuju sve dok se ne dobije otisak sličan paunovim tragovima u blatu.

*

„Mužjak je jači u podneblju suve, a ženka u podneblju vlažne i sumorne klime.“ (fusnota iz jednog prevoda *Ananga-Range*)

*

Kako objasniti to da jutarnja kafa nikada ne dosadi, dok i najveća ljubav prema osobi sa kojom tu kafu pijemo kad-tad dosadi.

*

Čovek želi da bude voljen ponajviše zato jer mu to pomaže da ostane onakav kakav već jeste.

*

- Šta je tajna vitalnosti u vašim godinama? — upitaše jednu stariju ženu koja je zračila svežinom i energijom.

- Hodanje, svakodnevno i što više. Moj pokojni suprug je stalno govorio: 'Šetati i šetati, svakoga dana šetati...'

(Pomislih: muškarac od svoje mudrosti umire, a žena od muškarčeve mudrosti nastavlja da živi.)

*

Ono što smo napustili, izdali, najživlje je u nama. I ako bismo se tom nečem vratili — mi bismo izgubili osećaj slobode, pa čak i volju za životom.

*

Mnogi ljudi žure da podignu svoju decu kako ne bi morali više da ih vole.

*

„U bogatog telad, u sirotog čeljad.“ (poslovica)

*

Majka je najveći neprijatelj istine. Ona će ovaj svet uvek videti u ulepšanim bojama jer je to svet u kojem treba da živi njeno dete.

*

Uvek me je fascinirala strast s kojom vlasnici pasa kastriraju svoje ljubimce. Kastrirani pas nije drugo do predmet, a predmet pripada vlasniku bez ostatka. To se posle zove „ljubav prema životinjama“.

*

Bili su idealan par: on — težak kao kamen; ona — teška kao kamenolom.

*

Još pre nego što su dobili dete, roditelji su odlučili da će ga predano voleti celog svog života. I upravo zbog te odluke — oni ga nikada nisu mogli voleti.

*

Ne mogu sebi da oprostim ni to što imam roditelje, a kamoli to što imam decu.

*

Jednom je Tomas Man pisao svom bratu Hajnrihu Manu: „Ti ne možeš da uvidiš ispravnost moje životne etike zato jer si mi brat.“

*

Čak i oni koji o sebi potajno misle najgore, žele da imaju decu. Štaviše, oni to žele u nadi da će ta deca biti kopija njih samih.

*

Roditelj koji je zabrinut za budućnost svog deteta ne voli dovoljno svoje dete. On voli budućnost.

*

Dete pita majku:

- Koga više voliš, mene ili tatu?

Majka odgovara:

- Tebe volim na jedan način, a tatu na drugi.

Dete intuitivno shvata da je ljubav tek jedan štos, govorna grimasa.

*

Lik majke se uvek prikazuje kao nešto najpozitivnije što je ljudski rod ikada dao. Ali, žena je najčešće majka ne zato što to hoće već zato što, budući rob genetike i instinkta, to mora da bude. Ta nesloboda, to odsustvo slobodnog izbora, nama se vekovima servira kao simbol ljubavi i dobrote.

*

Iako je bio u poodmaklim godinama, odlučio je da se razvede od žene sa kojom je bio u braku već decenijama. Razlog je bio jednostavan: imao je snage da proživi samo jednu starost — svoju.

*

Nigde nema više nerazumevanja nego u odnosima između roditelja i dece. To je možda i zato jer je taj odnos neprestano ispunjen iščekivanjima. A iza tih iščekivanja često ne stoji ništa. Čak ni sličnost u krvnoj grupi.

*

Usvojiti dete znači dodvoravati se sudbini: svojoj i tog deteta.

*

„Možda je muškarčeva slabost — kaže Margaret Diras u jednom razgovoru sa Xaviere Gauthier — upravo u tome što je njega tako lako zadovoljiti.“ Feministička dijagnoza muškarčeve prirode koju predlaže Margaret Diras je sledeća: budući biće zadovoljstva (jer ga je lako zadovoljiti), muškarac je po prirodi nerevolucionaran, nosilac represije, nesposoban da razume nezadovoljstvo žene. Ali, ako je žena po prirodi nezadovoljna (budući da nju nije lako zadovoljiti), šta se onda može postići ženskom pobunom koja traži promenu odnosa među polovima? I feminizam se poziva na ontologiju (biće) da bi opravdao akciju. Kako je slatko robovati sopstvenom biću i ujedno biti borac za slobodu!

*

Američke statistike pokazuju da su muškarci četiri puta uspešniji od žena u izvršavanju samoubistava. Drugim rečima, u podjednakom broju pokušaja, na jednu mrtvu ženu dolazi četiri mrtva muškarca. Hoće li moderne feministkinje, dosledne ideji ravnopravnosti, tražiti da žene povećaju efikasnost i izjednače se sa muškarcima i u ovoj teškoj disciplini?

*

Danas se ružne žene više ponose sobom nego lepe. Dok lepe žene žive s osećanjem krivice što su lepe, ružne se preporučuju kao simbol ženstvenosti, štaviše, kao ideolozi sveopšteg oslobođenja žene. Danas samo one najružnije govore u ime svih žena.

*

Nekada je bilo dovoljno da žena bude lepa pa da postane glumica. Danas je dovoljno da bude ružna.

*

Nesklonost ka izricanju opštih sudova kod žene nije stvar nedostatka inteligencije već pojačanog narcizma. Uopšten sud bi često uključivao i ženu koja uopštava, a koja žena može podneti da bude delić neke opšte istine koja je veća od nje?

*

Pišući o episkopu Nikolaju Velimiroviću u knjizi *Crno jagnje i sivi soko*, Rebecka Vest primećuje da je srpski duhovnik „najznačajnije ljudsko biće koje je ikad sreća...“ Razlog tome nije njegova lepota „lavlje vrste“, niti „gromki žubor njegovog glasa“, niti pak njegova mudrost ili dobrota... već činjenica da je Velimirović „vrhunski čarobnjak“.

(A sada zamislimo da neki muškarac napiše kako žena kod muškarca ne ceni najviše ni fizički izgled, ni mudrost, ni dobrotu, već čarobnjaštvo. Dotični gospodin bi odmah bio proglašen za ženomrscu.)

*

„Iako je velika glumica Sara Bernar (iskusna ljubavnica sa apetitima nimfomanke) za njega rekla da 'ima dva oka kao dva mala govneti', iako je već sa 23 godine bio 'čelav kao taban', iako je bio onizak kao neki pajac, za D'Anuncijem su žene ludovale.“

(Iz jednog teksta o D'Anunciju)

*

Sanjam kako se ljubim sa nepoznatom ženom. U jednom trenutku, seksualno uzbuđen, pokušavam da prodrem u nju, ali na ulazu njene vagine nailazim na dijamant koji me zaustavlja. Suočen s ovom iznenadnom preprekom, odustajem. Budim se sav u znoju i pokušavam da se setim šta znači reč dijamant. Ah, da, dijamant je ono što nikada nisam poklonio nijednoj ženi.

*

U jednom intervjuu „Pari Maču“, engleski slikar Frensis Bekon, inače poznat kao homoseksualac, ovako se hvali: „Znate, ja sam vodio ljubav sa Izabel Rostorn, prelepom ženom koja je bila Derenov model i Batajeva ljubavnica“.

Homoseksualac Bekon po svojoj prilici ne bi ni primetio, a kamoli poželeo, „prelepu“ Izabelu da ova kojim slučajem nije već bila u bliskoj vezi sa dvojicom slavni Francuza. Žirar je bio u pravu. Većina ljudi ne ume da želi. Oni mogu samo da imitiraju želje drugih ljudi.

*

„Svi muškarci su homoseksualci“ — tvrdi francuska spisateljica Margaret Diras, žena koja je petnaest godina provela u uniformi „Pokreta otpora“, žena koja zbog niskog rasta, po sopstvenom priznanju, nikada ne ide na mesta gde se pojavljuju visoke žene! Avaj, da je Margaret Diras mogla u svom životu imati telo jed-

ne Đine Lolobriđide na samo nekoliko nedelja, videla bi koliko vredi njena procesna muškarčeve prirode.

*

Više niko ne krije da su mnogi od najmoćnijih ljudi u svetu bankarstva i biznisa, vojske i policije, obrazovanja i nauke, medija i dizajna, politike i ekonomije, sporta i zabave, — homoseksualci. Istovremeno, i dalje se, s nesmanjenom žestinom, održava mit o represivnom heteroseksualcu. Kao da je samo on taj koji želi moć, slavu i ugled, kao da je samo on taj koji voli da gospodari i potčinjava, da sjaji i briljira. Ovo održavanje mita o heteroseksualcu koji je represivan po prirodi, moglo bi biti neka vrsta pripreme za represiju koja će tek uslediti i čiji će nosioci biti vazda „ugroženi i nevini“ predstavnici homoseksualnih zajednica.

*

Na pitanje: „Kako možemo znati da je Bog muško?“, Isak Baševic Singer je odgovorio: „Ako se nađem u raju, i ako vidim da je Bog žena, neću biti iznenađen. Ali, jedna stvar je izvesna. Svemogući se još nije otkrio čovečanstvu, a ja sam siguran da ako bi Bog bio žena, on bi se odavno otkrio.“

(D. Telushkin, *Master of Dreams*, s. 96)

V

Ženska ogovaranja dublja su od svake filozofije. Ogovaranja se bave ljudima, filozofija — apstrakcijama.

*

I pored sve svoje ljigavosti i odbojnosti, ljudi-kameleoni imaju jednu dobru osobinu: njihova imaginacija nikada ne spava.

*

Svaka osveta je suvišna. Pustiti čoveka da odživi svoj život znači kazniti ga najgorom mogućom kaznom.

*

Ljude je teško sažaljevati i zbog toga što njihova sklonost ka zlu i njihova glupost uvek izgledaju nekako veći od njihove patnje.

*

Robijaš koji je proveo nekoliko decenija u francuskim zatvorima kaže: „Znam o čemu govorim: kajanje ne postoji. Nikada nisam sreo kriminalca koji je iskreno žalio zbog onoga što je učinio.“

*

Posle više godina provedenih u zatvoru, robijaš je ponovo na slobodi, uključen je u društvo, ima posao. Ali, evo šta on kaže o tome: „Veoma često, dok radim, osećam da je ono što radim glupo. Kad bih znao da će ovako biti i ubuduće, vratio bih se kriminalu.“

*

Do koje mere je rad štetan za čoveka vidi se i po tome što je čovekov seksualni nagon veći čak i u ratu nego u radu.

*

Poznao sam čoveka kome je sve bilo jasno, jednom zauvek premereno i vrednovano. Tako, po njemu, najveća religija bila je ta i ta, najbolji kompozitor taj i taj, najbolje jelo to i to... Vredelo bi upitati se: ne postoji li, pored zakrečavanja krvnih sudova, i zakrečavanje vrednosnih sudova? Zaista, nema nikakvog razloga da i to zakrečavanje ne smatramo bolešću.

*

Nije mali broj onih koji izvršavaju samoubistvo samo zato da bi videli kako to izgleda. Odlazak u smrt kod njih nije posledica beznada koliko želja za akcijom. Oni žele da to iskuse, a ne da u tome nestanu.

*

Više je veterinara koji su se opredelili za veterinu iz ljubavi prema životinjama nego lekara koji su se opredelili za medicinu iz ljubavi prema čoveku.

*

Skromnost je konformizam. Ne verujem onima koji su skromni. Neskromnost je narcizam. Ne verujem onima koji su neskromni.

*

Svako ima nekoliko trenutaka u svom životu kada je samo ono što jeste i ništa drugo. Naša je sreća što nikada ne možemo znati koji su to trenuci. Kada bi to bilo moguće, mi bismo ih sigurno uništili našim nastojanjem da se oni produže.

*

Kad čovek ostari, plaši se senke. A kad se podmladi, plaši se svih svojih senki.

*

Ne verujem u ljubav, verujem u prirodu. Odnosno, verujem u onoliko ljubavi koliko je ima u prirodi.

*

Normalne ljude treba čuvati u muzeju jer su dragoceni i dosadni. Jedino ludake treba pustiti na slobodu pošto su oni ionako slobodni.

*

Sve što ugojeni starac još ima od života jeste duboka mržnja koju oseća prema mršavim starcima.

*

Imao je svoje mišljenje o svemu. Očito, bio je duboko ranjen.

*

Čovek se otkriva u sitnicama jer je sâm sitnica.

*

Neki ljudi se ponose time što ne umeju da lažu. To, međutim, više govori o njihovoj neimaginativnosti nego o njihovom moralu.

*

Kad neko tvrdi da je bio ushićen nekim doživljajem ali da nije hteo da ga ponovi iz straha da ne doživi razočaranje, onda on obmanjuje i sebe i druge. Zaista ushićen čovek nikada ne razmišlja na taj način, on želi da pošto-poto ponovi ekstazu, ma kakav bio njen ishod.

*

Preosetljiv čovek brzo gubi osećaj za realnost, a neosetljiv ga nikada nije ni imao.

*

Čovek se najteže oduči od onoga što nikada nije ni znao.

*

Onaj koji nema — kažnjen je time što bi hteo da ima.
Onaj koji ima — time što ne zna da ima.

*

Danas ima mnogo ljudi koji bi da pate na silu. Nikakvo čudo da njihove male patnje završavaju u ludilu. Velike patnje su alergične na ludilo.

*

Preživeo je neke stvari, tako da se više ne nervira oko svih stvari.

*

Biti umeren znači biti neumeren u svim stvarima podjednako.

*

Ima nešto još nestvarnije od naših života, a to su životi drugih ljudi. Ubijajući te druge, naglo ili postepeno, u ratu ili miru svejedno, mi ukidamo tu nestvarnost, taj nesnosni jaz između nestvarnih nas i nestvarnih njih.

*

Posvetio je ceo svoj život nečemu od čega je imao samo štete. A kad je to shvatio, od toga nije imao nikakve koristi.

*

Većina ljudi mogu da, kao na kantar, tačno izmere koliko su u životu prepatili. Ta sposobnost čini ih nedostojnim njihove sopstvene patnje.

*

Alkoholizam nije u učestanosti uzimanja alkohola. Alkoholizam je u priznanju da možeš da se opiješ samo alkoholom i ničim više.

*

Sećajući se detinjstva, shvatamo da sve ono što smo u životu bili nismo uopšte morali da budemo. Sećanje na detinjstvo je nužno neki oblik pokajanja.

*

Pre nekoliko godina jedan poznati pisac odlučio je da nestane bez traga. Okončao je svoj život skokom sa palube broda. No, sve se odigralo nedaleko od obale. Posle dva dana, našli su njegov leš nasukan na obalu. Poruka nama živima da ne precenjujemo svoje snage.

*

Postoje dve vrste samoubica: prvi se ubijaju jednim jedinim pokretom ruke, ili skokom, i odlaze trenutno u smrt. Drugi se ubijaju na gram, iz dana u dan, sve dok na kraju ne umru prirodnom smrću.

*

Umeo je da lepo prepriča svoje snove. Jedino nije umeo da sanja.

*

Ljude ništa ne drži na odstojanju kao nečija skromnost. Zato mizantrop često navlači masku skromnog čoveka.

*

Postoje stvari koje pamtim. A postoje i stvari koje ne mogu da zaboravim. Prve su deo moje memorije, druge su deo moje ličnosti.

*

U životu se jedino sećamo onoga što nam se nekada činilo neizdrživim i što smo izdržali zahvaljujući našoj slabosti.

*

Nudio se on smrti, ali ga ova nije htela. Posle je svima pričao kako je pobedio smrt.

*

Interesantno je koliko je čovek, čije je telo 70% voda, škrt kad su u pitanju suze.

*

I takozvani normalan čovek, baš kao i ludak, misli da se sve na ovome svetu dešava zbog njega, povodom njega i oko njega.

*

Statistike kažu da 90% pokušaja samoubistava uspeva. Ko bi se, osim samoubica, mogao pohvaliti takvom efikasnošću?

*

Dok je čitao jednu knjigu, učinilo mu se da razume svaku rečenicu. Štaviše, bio je uveren da bi i on sâm mogao tako da piše, ako ne i bolje, i da će to učiniti čim nađe malo slobodnog vremena. A kad je završio s čitanjem knjige — izgubio je u istom trenu i onaj osećaj moći i samopouzdanja. I nikada potom ništa nije napisao.

*

Dirljivi su pokušaji pesnika da dokuče prirodu mačke ili ptice. A još je dirljivije to što ni mačka ni ptica nikada nisu pokušali da dokuče svet pesnika.

*

Više ima poezije u susretu okeana i šišarke, nego u susretu kišobrana i mašine za šivenje. Možda poetičnost u krajnjoj liniji i nije drugo do odsutnost svega što može da asocira na čoveka.

*

Mnogi su pisali o konc-logorima na osnovu svoje imaginacije. Ali, možda bi bolje bilo intervjuisati ljude koji su u tim logorima bili, negoli zamišljati i izmišljati nešto o čemu možemo znati tek iz druge ruke. Veća je umetnost uniziti se pred iskustvom koje nas je milošću sudbine mimoišlo, nego stvarati iluziju da nam to iskustvo ničim nije strano.

*

Uvek su me privlačile kasapnice, riblje i mesne pijace. Pomišljam da je to možda zato što su to mesta na kojima se nikada nisam osećao depresivnim. Između rasutih tragova krvi, manjih i većih komada mesa koje je još juče bilo živo, nema mesta depresiji jer nema mesta misli o sebi. Svako sopstvo je tek trenutni oblik nečega što se može lako raskomadati.

*

Na mesnoj pijaci u Atini radio je mladi kasapin s naočarima. Primetio sam da ljudi izbegavaju da od njega kupuju meso. On je, koliko sam uspeo da primetim, čak sekao bolje od drugih, ali su između njega i krvavog mesa bile naočare, taj čudni predmet kome tu nije bilo mesta.

*

Jednom sam u Atini sedeo na terasi jednog studija i slušao cvrkutanje ptice koja se beše raspevala. Odlučih da proverim njen sluh i njenu inteligenciju. Kako umem izvrsno da zviždim i imitiram razne zvuke, počeh da joj odgovaram na njene cvrkute sve dok se nije uspostavilo nešto što je ličilo na razgovor. Na svaki njen cvrkut, ja bih odgovorio sličnim zviždukom, i potom čekao da se ponovo oglasi moj sagovornik. Tako smo proveli u razgovoru nekih petnaestak minuta. Nikada neću saznati ko je proveravao koga: ona mene ili ja nju.

*

Postoje neurotični ljudi koji vas snagom svoje neuroze bukvalno nateraju da mislite njihove brige i njihove misli. I baš kada teret svog neurotičnog sveta uspeju da prebace na vaša ramena, oni odjednom izgube koncentraciju i naglo promene temu. Potpuno zaboravivši na vas, oni počinju da variraju teme sve banalnije od banalnijih, dok se vi grčite pod teretom svih onih njihovih briga i misli koje su — sve do pre nekoliko trenutaka — trebalo da budu nešto ozbiljno, nešto što traži sagovornika koji razume i saoseća.

*

Kada se sretnu dva starca, još nije ni izgovoreno ono „Šta radiš?“, a u vazduhu već lebdi dobro poznati odgovor: „Ništa“. Ali, i pre no što je došla starost, život je uglavnom bio ništa, samo što je to ništa bilo ubrzano pa se nije primećivalo.

*

„Došao je u one godine kad čovek još poželi neku želju, ali ne želi da se ona i ispuni.“ (Isidora Sekulić, *Kronika palanačkog groblja*)

*

U svojim životima uglavnom igramo sporedne uloge. Kakve li tek igramo u tuđim?

*

Ideja poštovanja i uvažavanja drugih zasniva se na pretpostavci da oni znaju ko su i šta bi hteli da budu. Ali, većina ljudi niti zna ko su niti šta bi hteli da postanu. Poštujući ih, mi zapravo laskamo njihovom nepoznavanju sebe samih.

*

Čovek koji prebrzo živi kad-tad će pomisliti da je genije. Nikakvo čudo da je genijalnost isključivo gradska bolest. Oni koji žive u selima, u pustinjama, na planinama, veoma retko oboljevaju od genijalnosti.

*

„Za samoću treba biti snažan i duhovitiji nego za najviši svet jednog društva.“
(J. Dučić, *Gradovi i himere*)

*

Hedonista nije onaj koji mnogo troši na užitke budući da ne zna šta bi s novcem. Pravi hedonista je onaj koji ima malo ili gotovo ništa, i koji to malo troši na užitak.

*

Intelektualac: čovek koji je spreman da se suoči s tuđom mišlju, ali ne i sa svojom sopstvenom stvarnošću.

*

Ne ume da pravi pare, ali ume da živi. Pare će praviti u nekom drugom životu u kojem neće umeti da živi.

*

Čovek najčešće ima upravo ono što zaista i želi. I ako nije u stanju da to uvidi — to je samo iz straha da se ne zgadi nad sopstvenim željama, i konačno nad samim sobom.

*

Život je šablon. Ne zato što vi i ja tako želimo. Život je šablon jer to niko ne želi.

*

Mogao je da se seti svih važnih događaja u svome životu. Jedino nije mogao da se seti svoga života.

*

Površan čovek: stvarno nađe ono što traži.

*

Nije lako srećnom čoveku da bude nesrećan kad god se prohte njegovom egu.

*

Kao i sve drugo, i ludilo može da se dokaže samo kroz ponavljanje.

*

Ogledalo može da proizvede sliku, ali ne i zvuk. Odras našeg lika je tišina, smrt.

*

Kod starih ljudi se može uočiti izvestan stid koji je samo njima svojstven. Oni se ne stide toliko što su uprkos svojoj starosti još uvek živi, oni se stide onoga što su proživeli i što ni smrt neće moći izbrisati.

*

Čovek ne stari od godina i proživljene patnje, već od trenutaka i neproživljene patnje.

*

Ponekad, čak ni daljina ne pomaže da zavolimo ono od čega smo se udaljili.

*

Voajerizam je usporavanje daha, usredsređivanje, zaborav svakodnevice. Dakle, početak meditacije.

*

Misli o ljudima uvek najgore i nikad nećeš pogrešiti u odnosu na ljude. Pogrešićeš u odnosu na sebe.

*

Najzad je uspeo da nađe mesto na kojem će moći da umre na miru. Nedostajala mu je još samo buka života koja bi učinila stvarnim njegovo umiranje.

*

Ko je ikada video da pauk nema apetita zbog emocionalnih problema? Pauk će uvek pojesti sve mušice koje se uhvate u njegovoj mreži. Jednu po jednu.

*

Što čovek manje zna kuda ide, to više žuri da tamo stigne.

*

Prijatelj je čovek koji o vama uvek zna više nego što bi pravi prijatelj trebalo da zna.

*

Svaki čovek je knjiga. Treba ga samo zatvoriti.

*

Ono što smo izgubili — vremenom biva sve veće. Ono što smo sačuvali — vremenom se smanjuje.

*

Postoje ljudi koji vole samo debele knjige. A kada nešto volimo — onda to nikada ne pročitamo.

*

Onaj čije su ruke fine — ume da zadavi. Onaj čije su ruke grube — ume da zasa-
di.

*

Vaš lični interes je vaš najveći neprijatelj.

*

Obične misli ugreju celo telo. Duboke misli — tek nekoliko vijuga u mozgu.

*

Ljudi iskreno vole samo ono što im je zabranjeno da vole, i ono što su sami od-
redili da ne treba voleti.

*

Volimo one koje smo obmanuli. Obožavamo one koji nas obmanjuju.

*

Strpljenje nije vrlina do koje dolazimo duhovnim podvigom. Imamo strpljenja
samo za ono za šta imamo dara. Dakle, čak je i strpljenje nešto urođeno.

*

Prijatelj je čovek koji praznine u vašem govoru uspeva da prevede na vaš, a ne
na svoj jezik.

*

Bez snažne imaginacije nema ni osećanja. Eto zašto je većina ljudi potpuno
bezosećajna.

*

Toliko puta sam čuo najrazličitije priče o tome kako živim, od čega živim, za-
što živim... Neverovatne priče anonimnih autora, sulude vežbe zavisti i dokone

imaginacije. Ponekad, pomišljam da su te priče ono najkreativnije što su njihovi tvorci ikada stvorili, da one — štaviše — opravdavaju moje postojanje. Bio sam, makar na kratko, gorivo nečije imaginacije.

*

Nije mali broj onih kojima je sudbina dodelila da prožive koncentracione i ostale logore. Sasvim je razumljivo da oni žele da o tome ostave neko svedočanstvo. Međutim, kod velikog broja pisaca sa iskustvom logora javlja se jedan fenomen koji je na neki način u suprotnosti sa njihovom plemenitom namerom: proživljena patnja se nudi kao garant istinoljubivosti, kao jedini kriterijum istine. U najboljoj nameri da svedoče o ljudskom padu i grehu, oni — ne tako retko — iz proživljene patnje razvijaju jednu nimalo plemenitu osobinu: gordost. Ta gordost ih goni da autoritet paćenika proširuju i na one oblasti života o kojima znaju malo ili gotovo ništa.

*

Današnji intelektualci vole da se osećaju odgovornim, odnosno — značajnim. Oni su ili-ili: ili smenjaju diktatore ili su ništa. „Intelektualac svestan svoje odgovornosti“ — to je moderni fundamentalista, narcis u funkciji Vrhovnog Dobra.

*

Toliko puta sam čuo obične ljude kako vispreno izlažu filozofiju po kojoj ipak ne može da se živi. Dakle, ne rade to samo filozofi.

*

Ljude koji razgovaraju sami sa sobom smatramo ludima. Ali, zar oni koji ne razgovaraju ni sa sobom ni sa drugima nisu još luđi? A takvih je najviše.

*

Najviše zavidimo ljudima ne na onome što poseduju već na onome što su u stanju da učine. I to im tim više zavidimo što nam se njihovi postupci čine nelogičnijim. A najviše ćemo uvek zavideti čoveku koji radosno hrli sopstvenom uništenju.

*

Čak i oni muzički komadi koji nisu po našem ukusu postaju nam prihvatljivi ako ih sami izvodimo na nekom instrumentu. Dovoljno je makar malo udenuti svoj ego čak i u ono što nam se ne sviđa pa da nam to odmah postane prihvatljivo.

*

Bio je od onih ljudi koji su u trenu znali da prisvoje tuđe ideje i prikažu ih kao svoje. No, još je strašnije bilo to što je isto tako prisvajao tuđe želje i strasti. Nije umeo ništa da želi, ako to nije već neko drugi želeo.

*

Vrhunac sujete: kada je od ljudi ispodobijao sve moguće pohvale i nagrade za svoj rad, počeo je da uobražava da sve to nije ni dobio od ljudi već od samog Svevišnjeg koji je time najzad dokazao svoju pravednost.

*

U svakom čoveku živi jedan mali čovek. Živi dok ne umre. Ostalo su ideali.

*

Ubedljivi su na prvi pogled samo nekreativni ljudi. Dok pesnici i mislioci mucaju, političari i trgovci briljiraju čim otvore usta.

*

Žalimo se i na najmanji fizički bol koji zaškri u našem telu. A na mentalne torture kojima nas izlažu naši bližnji veoma se lako navikavamo. Takvi nam bolovi ne smetaju, oni su „deo života“.

*

Postoje ljudi koji od vas očekuju da volite ono što oni vole. I oni drugi — koji očekuju da mrzite ono što oni mrze. Ne postoje ljudi koji od vas ništa ne očekuju.

*

Na Kubi, u ogromnom parku Bakanao koji počinje već na izlasku iz Santjaga, osetio sam neizmerno osećanje stida pred stotinama vrsta biljaka kojima nisam znao imena. A bile su to najlepše biljke koje sam video u životu. Kakav apsurd i kakvo poniženje: ne znati ime nijedne od biljaka koje me ispunjavaju divljenjem, a pamtit i imena stotina ljudi koji me ispunjavaju gađenjem!

*

Kažu da kada sanjamo kako je neko od naših poznanika umro — mi mu time produžujemo život. Dakle, čak i kada sanjamo, bivamo eksploatisani od drugih.

VI

Pre nego što pristupimo lečenju ljudi elektrošokovima, valjalo bi najpre utvrditi da li je čovek koji je izmislio ovakvu metodu lečenja bio normalan.

*

Čovek se bavi svojom podsvešću samo dok je doživljava kao svoju. U krajnjoj liniji, podsvest je ono što se poseduje. Pas pušten sa lanca, ali još uvek naš.

*

Preživljene nesreće korumpiraju, počnemo li da verujemo da smo im bili dorašli.

*

Dve stvari za koje čovek uvek ima vremena: da bude sluga, i da bude gospodar.

*

Mrze nas jer su nam jednom davno, sasvim slučajno i mimo njihove volje, učinili dobro.

*

Što se više upinješ da nešto ne zavoliš — to veća šansa da ćeš jednoga dana baš to voleti.

*

Da u detinjstvu nisam slušao kako pas laje na mesec, možda bih danas bio lingvista. Da kao dete nisam otkrio tajnu jednog krtičnjaka, možda bih danas bio graditelj čeličnih mostova.

*

Čovek umire od ostvarenih želja, ne od godina.

*

Možemo se kajati zbog onoga što smo uradili, ali ne i zbog onoga što smo osećali dok smo to radili.

*

Volimo našu prošlost! To je jedino razdoblje našeg života koje ne može biti gore nego što već jeste.

*

Nema onih koji su najviše propali. To bi još i davalo nekakvu nadu. Problem je u tome što smo svi podjednako propali.

*

Kamen je živ jer je i njemu suđeno da nestane.

*

Današnji čovek ima strpljenja za umetnost samo dok pozira za svoj portret. Od svih umetničkih dela, najdraži mu je sopstveni lik.

*

Da bi se u prirodi postavila jedna od Murovih kamenih skulptura, treba uništiti milione sitnih travki i nevidljivih životinjica koje žive u travi. Neki u tome vide umetnost.

*

Što veći spomenik — to pokojniku teže da diše.

*

Do jasnih misli se ne dolazi toliko jasnim mišljenjem koliko dubokim osećanjem.

*

U kavezu, lav ne gubi toliko svoju snagu koliko svoju prirodu.

*

Mali ljudi vole da ćaskaju na velike teme.

*

Samo je univerzum univerzalan. Sve ostalo je lokalno.

*

Postoje dva načina da promašite cilj: da mu se posvetite potpuno, i da mu se posvetite delimično.

*

„Geniji obično rađaju idiote. Tako, astrolozi rađaju astronome, a alhemičari hemičare.“ (Šestov)

*

Nikada ne jenjava potreba za globalnom teorijom koja će objasniti sve. Znači, ono što nikada ne jenjava je potreba za lažima.

*

Misliti neprekidno o sebi znači tvrditi da ja uvek postoji. Kakva nadmenost!

*

Nikada nisam voleo reč misija jer počinje sa mi.

*

Najveća kazna za čoveka nije u tome da žali za onim što je izgubio, već da nikada ne sazna šta je izgubio.

*

Najteže je prihvatiti ono što je očigledno. Ništa ne poništava našu slobodu kao očiglednost.

*

Suprotnost umetniku nije neumetnik već majka. Umetnik bi uvek da izrodi još jedno delo. Majka odlučuje da joj je dvoje dece dovoljno.

*

Ima mnogo grofova koji bi hteli da budu umetnici. To znači da biti grof i nije bog zna šta.

*

Jednom je Hese definisao aristokratu kao čoveka koji može da voli sve vrste kvaliteta ali ne i kvantitet.

*

„Radi samo ono što voliš!“ Potpuno neupotrebljiv savet. Ljudi uglavnom ništa i nikog ne vole.

*

Svaki kamen je bačen kamen. Pre ili kasnije.

*

Nesrećan čovek radije sedi pored vode nego pored vatre.

*

Samo bi reč trenutno trebalo pisati velikim slovom.

*

Osamdeset godina prođe kao oblak.

*

Najlakše se slomi ono što je nedodirivo.

*

Potpuna pažnja i potpuno odsustvo pažnje su isto: čisto prisustvo.

*

Kada su jednog kineskog isposnika upitali: „Šta radite ovde u planinama?“ — on je odgovorio: „Ubijam vreme“.

*

„Najveća tajna u pljačkanju grobova jeste raditi natenane“ — kaže u jednoj svojoj priči Jasuši Inue.

*

Najbolji način da se osvetimo našem životu jeste da postanemo senilni i tako ga izbrišemo iz pamćenja. Na žalost, i senilnost je, baš kao i život, dar koji ne zavisi od naše volje.

*

Lakši je život u velikom nego u malom paklu. Istina, u velikom paklu zidovi su viši, ali zato ima daleko više prostora za hvatanje zaleta.

*

Kako objasniti da nismo češće spremni da žrtvujemo svoj život, obzirom da je upravo naš život ono što je najmanje naše?

*

Pričati drugima besplatno svoje snove znači praviti od sebe budalu. Prodavati svoje snove drugima znači praviti ih budalama.

*

- Ono što nam govore umetnici znali smo i bez njih.
- Sasvim moguće. Samo, bez njih, vi ne biste verovali u ono što znate.

*

Bio je vrsni stilista. Uz to, imao je jasnu misao. Toliko jasnu da je mirisala na krv.

*

U svakoj generaciji rađa se nekolicina talentovanih. Ali, samo jedan koji može da izdrži samoću.

*

Samozadovoljstvo je kraj svake kreativnosti. Pomisli na trenutak kako si vešto vratio lopticu u tenisu, i tvoj sledeći udarac reketom biće daleko gori od prethodnog. Pomisli kako si napisao dobru rečenicu, i već tvoja sledeća rečenica biće pad u banalnost. Zaista, samo u samozaboravu postizemo kontinuitet energije, samo tako dolazimo do izraza.

*

Filozofi su napisali tomove o fenomenu vremena. Nema nijednog filozofskog dela o godišnjim dobima. Znači li to da filozofi umeju da misle samo o onome što se ne vidi golim okom?

*

Mislilac ne bira teme, on ih nasleđuje od drugih mislilaca. Te teme su uvek iste: Bog, sudbina, smrt... Za razliku od mislioca, intelektualac sâm bira svoje teme, on ih ne nasleđuje. Ta sloboda često ga navodi da piše o stvarima koje mogu biti zanimljive, ali ne moraju biti i značajne.

*

U svojoj „Beležnici“, Ana Kamjenska piše: „Čuje se: 'govoriti o Bogu', 'pisati o Bogu'. Mada, sumnjam da Bog može biti tema. Time ga neprestano umanjujemo. Treba govoriti kroz manje stvari o većima, nikada obrnuto.“

Drugim rečima, treba slediti put poezije, a ne teologije ili filozofije.

*

Svaki oblik društvenosti pretvara čoveka u rugobu. Jedino kada je sâm — uspeva čovek da ne bude odvratan. Slično je i sa životinjama, pa čak i sa predmetima. Krdo lavova liči na hordu ubica, sâm lav ima u sebi nečeg božanskog. Gomila kamena liči na nešto neorgansko, nedovršeno, — jedan jedini kamen uvek zrači nekom vrstom lepote. Dok mnoštvo uzoraka uvek zamagljuje formu i zrači funkcijom, u izdvojenosti pojedinačnog bića ili predmeta dolazi do izražaja lepota forme, gustina materije izdvojene u oblik, telesnost kao takva.

*

Samo ono što se može obuhvatiti okom odiše beskrajem. Brežuljak će uvek biti veći od planine, morska uvala veća od pučine. U manjem je uvek predstava većeg i glad za beskrajem, dok veliki neomeđen prostor izaziva nostalgiju za skloništem i tako poništava sâm sebe.

*

Slikar Frensis Bekon u jednom intervjuu kaže: „Da bih slikao, moram da budem potpuno sam. Niko drugi ne sme biti u kući. Moj instinkt ne radi u prisustvu drugih, a pogotovu ne u prisustvu onih koje volim. On može da radi samo u slobodi.“

*

U svojoj *Filozofskoj autobiografiji*, Karl Jaspers svedoči da mu je 1922. njegov prijatelj Hajdeger pročitao nekoliko stranica iz svoje studije *Biće i vreme*. I komentariše: „Ništa nisam razumeo“. Nova prilika da se bolje upozna sa dotičnim delom Jaspersu se ukazuje 1927, kada je ono najzad objavljeno. Povodom toga, Jaspers kaže: „Radovao sam se uspehu bliskog mi čoveka, ali nisam imao volje da knjigu iščitam do kraja...“ Ponekad, prođe i po stotinu godina a da od jednog filozofa ne čujemo ništa slično, ništa što bi zvučalo kao da to izgovara čovek od krvi i mesa.

*

Odsustvo razumevanja među ljudima, koliko god bilo bolno, u suštini je spasnosno. Jer, kada bi ljudi mogli da se međusobno razumeju, rizikovali bi da shvate prazninu.

*

Žan Bodrijar: „Drugi je ono što mi omogućuje da se ne ponavljam“. Ali, zar se ne bi moglo — s mnogo više razloga — reći i obratno: „Drugi je ono što mi omogućuje da se ponavljam“?

*

Mislim da je Huserl jednom rekao da je „predmet spoznaje gustina postojanja“. Ali, čemu saznavati tu „gustinu“ ako se ona ne oseća? A ako se već oseća, šta bi onda mogao biti smisao spoznaje?

*

Ništavilo uvek ima istu gustinu. Čovek o takvoj postojanosti može samo da sanja.

*

Najdublje misli često ne nalaze potvrdu u životu. To je razumljivo jer život uglavnom i nije dubina već pre svega prosek.

*

Već je bio pročitao stotinak knjiga iz gradske biblioteke i ni u jednoj od njih nije primetio niti jednu podvučenu rečenicu. Na osnovu tog malog detalja, on shvati da je već godinama živeo u gradu mrtvih.

*

I najobičnija biljčica dragocenija je od najboljeg filozofa. Kiseonik koji ona stvara udišemo svi, ideje koje stvara filozof — samo dokoni.

*

Trebalo bi snimiti na kasetofon jedno poglavlje iz Hegela, a zatim to čuti od početka do kraja kao što se sluša muzika. Tek tako bismo videli da je filozofija na samoj ivici ludila.

*

Zamislimo da je moguće fotografisati misli. Zagovornici crno-belih ideja bi sasvim sigurno insistirali da fotografije budu u boji.

*

Ideje su poput senilnih emigranata: niti se sećaju odakle su došle, niti šta rade tu gde su se trenutno zatekle.

*

Što više misliš o sebi — sve više postaješ objekt mišljenja a sve manje subjekt.

*

Najlakše je oduvati glavu koja izgleda puna. Primer: maslačak.

*

Kao što se prekomernim dizanjem tegova stvaraju ružni mišići, tako se prekomernim mišljenjem dolazi do ružnih ideja.

*

Filozofijom bi se vredelo baviti kao i poezijom: ponekad. Problem je filozofa što oni nisu u stanju da misle ponekad, već mišljenje pretvaraju u naviku.

*

Nikada ranije nije bilo toliko intervjua sa filozofima. Možda je to zato što još jedino u formi intervjua filozof ima smelosti da kaže šta zaista misli. Naravno, ako se nekome ne sviđa ono što je u intervjuu pročitao, filozof ga uvek može uputiti na čitanje njegovih filozofskih radova iz kojih se ionako ne može ništa shvatiti.

*

Šume, planine, dubodoline... ne žele da pamte naše reči. Zato nam ih tako revnosno vraćaju u obliku eha.

*

Još niko nije napisao filozofsku raspravu o ruci. A ruka je jedna od glavnih poluga mišljenja.

*

Definicija je kamen u kojem spava kameleon.

*

Kad god se filozofi sete da se pozovu na korene pojedinih reči, onda je to siguran znak da su zapali u ćorsokak iz kojeg pokušavaju da nađu izlaza. Pozivanje na korene reči najčešće nije drugo do manipulacija kojom se, pod prividom brige za jezik, reklamiraju sopstvene nedorečene ideje. Kakav bezobrazluk: verovati da čitavi rečnici, ponekad čitavi jezici, nemaju preča posla nego da budu na strani nećijih ideja.

*

Svaka upotreba jezika je zlo-upotreba jer onaj koji poseže za jezikom nosi u sebi zlo koje je prejezičko.

*

Ono što moderni filozofi očekuju od nas jeste da zaboravimo jezik koji smo do juče koristili i da u potpunosti usvojimo njihov, nedavno stvoren i najčešće sasvim nerazumljiv. Isto to očekuju i mentalni bolesnici. Oni bi se zaprepastili, možda nas čak i napali, kad bismo im se obratili jezikom koji nije kodiran po zakonima njihovog ludila.

*

To što su gotovo sve vaše teze kontradiktorne, ne znači da kod vas nema kontradikcije!

*

Filozofirati znači ogovarati pojmove. A ogovarati ideje — to već znači stvarati filozofske sisteme.

*

Dekonstruktivističko nastojanje da se jezik raz-jeziči, da se misao od-misli, da se napisano ras-piše jeste zapravo obnavljanje osećanja krivice što je nešto uopšte mišljeno i napisano. Ras-pisati znači poništiti prošlost, okajati greh pisanja. U korenu dekonstrukcije je hrišćanski kompleks: osećanje greha i želja za pokajanjem, što u krajnjoj liniji i nije drugo do želja za nepogrešivošću.

*

Pročitati jedan fragment iz Ničea — to je kao staviti ruku u koprive. Pročitati fragment iz Deride — to je kao umočiti ruku u teglu punu vazelina. Pročitati stranicu iz Hajdegera — isto je što i iznositi ugalj iz podruma na peti sprat.

*

Svojim evokativnim moćima, muzika nam stvara iluziju da smo proživeli više nego što jesmo. Korumpirani ovom iluzijom, mi joj se podajemo s lakoćom i uživanjem. Svaki drugi fragment neke melodije podseća nas na mladost, putovanja, susrete s ljudima...

Svojom grobnom ozbiljnošću, filozofija želi da nas ubedi da uopšte nismo ni živeli. Jedino tako, u samozaboravu naših pojedinačnih života, mi možemo da se prepustimo lažima njenih apstrakcija.

*

Poznati francuski filozof i širom sveta uvaženi marksista, Luj Altiser, iznenada je jedne večeri, u svom stanu, zadavio svoju ženu Helenu! Naravno, to ne može imati nikakve veze sa Marksom. U pitanju je jedno krajnje samovoljno i proizvoljno tumačenje marksizma.

VII

Tvrditi da su na nas uticali ovi ili oni umetnici je neskromnije negoli tvrditi da smo potpuno originalni. Tvrdjenjem da su na nas uticali drugi mi zapravo tvrdimo da smo njihovo delo ispravno shvatili i da smo, samim tim, taj uticaj zaslužili.

*

Danas postoji stid od uživanja u kraćim književnim formama, stid koji otkriva neku vrstu psihološke megalomanije naših savremenika koji bi da se isključivo bave složenim formama i obimnim delima — delima koja iziskuju veliku veštinu razumevanja. Čitalac knjige kratkih priča ili proznih fragmenata ne može da zauzme pozu dubokoumnog tumača. Čitalac romana bez takve poze je nezamisliv. Nema sumnje, danas je čitanje sve manje uživanje, a sve više vežbanje u psihološkoj megalomaniji, podsvesno takmičenje sa drugima u razumevanju nečega do čega nam u krajnjoj liniji nije ni stalo.

*

Novinar kojeg niko ne čita izgubiće posao i biti proglašen za amatera, ako ne i za nešto još gore od toga. Pisac kojeg niko ne čita ima odlične šanse da bude proglašen za velikana literature. I to upravo zahvaljujući činjenici što nije čitan.

*

U sredini u kojoj nema inteligentne kritike, piscu nije ostavljena mogućnost da se samokritički osvrće na svoje delo, makar ne javno. Zaista, bio bi to teatar za jednu publiku koja takvoj predstavi nije dorasla.

*

Kada svi misle isto o jednom političkom vođi, to društvo smatramo totalitarnim. Kada svi misle isto o jednom umetniku, to društvo smatramo civilizovanim.

*

„Očigledno je da je u istoriji literature, a posebno nemačke literature, bilo više bogom danih pesnika nego bogom danih kritičara.“ (Herman Hese)

Zaista, kako objasniti da je talenat za kritiku ređi nego talenat za pesništvo? I kako objasniti da se talenat za kritiku, uprkos tome što je redak, veoma malo ceni?

*

Najbolji način da se unapred osvetimo našim budućim tumačima jeste da pišemo stilom koji oni nikada neće moći da dosegnu.

*

Uživamo da čitamo polemike, ali polemičare ne cenimo. Dosađujemo se dok čitamo romane, ali romanopiscima se klanjamo. Cenimo samo ono u čemu ne uživamo.

*

Jednom sam, na jednoj rasprodaji knjiga, kupio nekoliko starih kupusara, očigledno oprljenih vatrom u nekom davnom požaru. Od svih knjiga koje posedujem — one su mi najdraže. One su bar nešto doživele.

*

O onome što nismo doživeli mogu se napisati mnoge knjige. O onome što jesmo — samo jedna.

*

Postoje knjige u kojima podvlačimo ono najvažnije. I postoje knjige koje podvlače ono najvažnije u nama.

*

Jedna misao ima težinu samo ako zazvuči kao iskustvo. Dakle, lepota i dubina jedne misli nije u onom „čisto misaonom“.

*

Sveobuhvatnost nije drugo do neukus. Velike sinteze su uvek ružne.

*

U svetu ima daleko manje lepote nego ružnoće. Čak su i oni koji stvaraju lepotu često neizdrživo ružni.

*

Jednom čoveku ćete najviše nađiti ako mu najpre predložite, a potom još i pomognete, da odštampa svoje memoare.

*

Obožavanje debelih knjiga nesumnjivo je u vezi sa obožavanjem rada koji je u njih uložen. Lepo, umetnost uopšte, shvata se kao rezultat muke i truda. Protestantska estetika samo je senka protestantske etike.

*

Povodom jednog romana: ima tu materijala za deset romana, samo nema romana.

*

„Forma treba da se oseća ali i da bude nevidljiva.“ (Borhes)

Ako je tako, nije li onda problem moderne književnosti upravo u tome što je književna forma postala previše vidljiva i što se stoga ona ne oseća dovoljno?

*

Nekima od najvećih romana našeg vremena proglašeni su upravo oni koji su ostali nedovršeni. Ali, ako i nedovršeni romani mogu biti tako dobri, kakvi li su tek oni koji nisu ni početi?

*

Naši životi su priča, naši mitovi su priča, naša istorija je priča, čak su i naši snovi fragmenti neke nedovršene priče. Otkud nam uopšte ideja da bismo mogli bez naracije i njenih klišeja?

*

Po tome što joj je suđeno da „ide do kraja“, književna polemika je bliža poeziji negoli književnoj kritici.

*

Da u vašim romanima ima nečega, ne bi u njima bilo svega i svačega.

*

Ispričana do kraja, svaka priča izgleda lepša nego što jeste, baš kao što i mrtav čovek u sećanju izgleda bolji nego što je bio.

*

Njegova priča ostala je neispričana. Odneo ju je sa sobom u grob, da još malo radi na nekim stilskim detaljima.

*

Postoji rana i kasna faza kapitalizma. Rana je kada pisci veruju da će stvarajući sve više i više književnih dela uspeti da nekako žive od literature. Kasni kapitalizam je kad pisci postaju novinari kako bi najzad mogli da žive od svoje zarade.

*

Život nam pruža previše materijala za literaturu.
Literatura — premalo motiva za život.

*

Pravo na citiranje tuđih misli steći ćete sličnošću vašeg stila sa stilom autora kojeg citirate, nikako sličnošću vaših ideja sa njegovim idejama.

*

Jedna od osnovnih i gotovo neizbežnih zabluda mladog pisca je da veoma dobro poznaje svoj maternji jezik. Tek u zrelim godinama čovek počne da shvata da se maternji jezik uči sporo i mukotrpno.

*

Nepismeni vide više. Oni čitaju između redova.
Pismeni — samo ono što piše.

*

Pisac koji voli da često nastupa u javnosti, biće najčešće vrednovan po onome što je rekao, a ne po onome što je napisao. Zaista, teško je i zamisliti bolju i zaslužniju kaznu od ove.

*

Izbegavam polemiku sa nekim autorima samo zato jer bi me ona obavezivala na ponovno iščitavanje njihovih dela. Drugim rečima, odbijam da mazohizam bude preduslov za razmenu mišljenja.

*

Ono što najviše odbija u umetnosti dvadesetog veka nije sama umetnost već način na koji ona želi da se nametne svojom poetikom, svojim objašnjenjem i opravdanjem sebe same, oduzimajući nam tako slobodu da je razumemo i doživimo i izvan tog samo-objašnjenja.

*

Nekada su pisci imali sudbinu. Danas imaju poetiku.

*

Danas kad ljudi više nemaju karakter, umetnost portreta postaje nemoguća. Ostaje umetnost fotografije, umetnost hvatanja grimase.

*

Više puta sam gledao slikare kako slikaju i nisam posumnjao u slikarstvo, pisce kako zapisuju i nisam posumnjao u književnost, muzičare kako vežbaju i nisam posumnjao u muziku. Samo jednom sam video filmadžije kako snimaju film — i zgadio mi se film zauvek.

*

Od svih umetnosti najbrže stari film jer on najviše zavisi od tehnologije. Filmovi snimljeni pre pedeset godina izgledaju stariji od Homerovih epova.

*

Priroda u svakom trenutku izvodi muziku iz svih pravaca, ali to niko ne primećuje. Kada je francuski kompozitor Pjer Bulez došao na ideju da svoje muzičke kompozicije izvodi iz četiri pravca, mnogi su poverovali da je to genijalno.

*

Krupni plan u filmu uvek mi je delovao kao neka vrsta karikature čovekovog lika. Uveličavanjem lika, ovde se stvara iluzija ulaženja u lik. A to je, u krajnjoj liniji, samo jedan jeftini trik.

*

Prednost forme nad sadržajem nisu otkrili umetnici. Retorika jednog trgovca ili političara takođe otkriva prednost forme nad sadržajem, govora nad smislom.

*

Oko velike ideje mogu da se okupe samo mali ljudi. Veliki ljudi se po pravilu bave onim što je odbačeno, zaboravljeno i naizgled malo.

*

Na svu sreću, još ima ljudi koji nisu objavili knjigu, i to je ono što danas daje književnosti kakav-takav smisao.

*

„Nisu biseri ono što čini ogrlicu, već konac.“ (Flober u jednom pismu Lujzi Kole)

*

Čehov je veći od Kafke. Kod njega nema ničeg neobičnog.

*

Kako objasniti ovaj paradoks: kad neko nadugačko priča — počinjemo da mislimo kako želi da nas obmane. Kad neko preopširno piše — počinjemo da verujemo da ima šta da kaže.

*

Život postaje zanimljiv tek kad se stavi u jednu knjigu. Odnosno, kad se iz nje ga odstrani sve ono što je čekanje nekog drugog — boljeg života, i kad se on naslika kao nešto već odživljeno.

*

Reči su neprevodive jer reči nisu značenja već bića.

*

„Senke biljaka nikada nisu crne...“ (Leonardo da Vinči)

*

Kako je precizan i probirljiv grom dok zaobilazi sve one velike metalne objekte i površine koji se prosto nude kao meta, kako bi se nepogrešivo ustremio ka vrhu jedne jedine igle. Umetnici bi od groma imali šta da nauče.

*

Pisanje je teže od kopanja. Pružajući nam otpor, zemlja iz nas ponekad izvlači ono najbolje, dok beli papir — nimalo nam se ne opirući — dozvoljava da do kraja ispoljimo svoju malenkost i prazninu.

*

Neko je jednom primetio da je mit „sloboda mašte“. Zaista, nama koji više nismo slobodni i koji smo prestali da maštamo, nijedan mit više nije blizak. Mi bismo da sve demitologizujemo. Kao da su tuđi mitovi krivi što smo ovakvi kakvi smo.

*

U mitu nema praznog hoda. Kod pisaca koji se inspirišu mitom po pravilu nalazimo rasplinutost.

*

Sreća se ne prodaje na grame, u fragmentima. Da bi imala kupce, ona se mora prodavati u kilogramima. Dakle: romani, memoari, biografije...

*

Trebalo bi uporediti estetiku toka svesti u modernom romanu sa onim što Oto Vajninger naziva „mišljenjem u henidama“ kod žena. Pisac na mesto priče koja se sastoji od konkretnih detalja od kojih je svaki nezamenljiv, nudi henide, maglene tokove svesti čiji je cilj zamagljivanje svega konkretnog, odbijanje nepovratnog toka ma kakvog dešavanja. Feminizacija modernog romana paralelna je sveopštoj feminizaciji muškarca.

*

Umetnost nam pomaže da izgradimo ukus. Dakle, da postanemo netolerantni prema ljudima i idejama u ime našeg „osećanja za lepo“.

*

Slušanje muzike nikada nije dovoljno bolno da bi bilo stvarno. Muziku treba izvoditi. Samo tako, kroz bol, približićemo se tajni muzike.

*

Bog je stvorio ljudski glas. Đavo, instrumente. To se vidi i po tome što je ljudski glas, za razliku od instrumenata, nemoguće kupiti za novac.

*

Nema u zvuku orgulja ničeg što uzdiže, što poziva na uzlet. Naprotiv, zvuk orgulja kao da uvek pada na zemlju, poput tega. Od svih instrumenata koji su se ikada koristili u crkvenoj službi, ovaj mi se čini najneprikladnijim.

*

Crkvena muzika: hladni dodir gmizavca koji se krije sunca.

*

Umilne melodije mirišu na zločin, a muzičar koji nikad ne greši mogao bi biti serijski ubica.

*

Kada ljudi tvrde da vole neku muziku, oni u stvari žele da povrate one trenutke svoga života u kojima su nekada slušali tu muziku. Ljudima nikada nije stalo do muzike kao takve, njima je uvek i samo do njihove prošlosti na kojoj, kao na nekom platnu, projektuju svoj ego.

*

U muzici uvek ima slika. U slikama nema uvek muzike.

*

Na pesmu kanarinca nimalo ne utiče ukus onih koji nemaju sluha.

*

Od izvođača klasične muzike se pre svega očekuje da ne pogreši, a od slušaoca da ne zakašlje. Drugim rečima, i od jednog i od drugog se očekuje da pobede prirodu.

*

Bio je veliki instrumentalista, majstor svog instrumenta. A, opet, dok je svirao, u njegovoj muzici čuo sam samo godine usamljeničkog vežbanja i neprekidno se pitao kad će početi muzika.

VIII

Trebalo bi istražiti korene straha od klasične muzike, uzroke njenog slepog obožavanja čak i od strane onih mislilaca koji su rušili autoritete. Niče će i posle razlaza sa Vagnerom ostati opsednut klasičnom muzikom, Sioran kritikuje i najveće mislioce ali sa radošću kleči pred Bahom, Gombrovič u svom *Dnevniku (II)* ruši mit o Bahu ali samo zato da bi mu suprotstavio mit o Betovenu kojeg obožava i za čiju muziku patetično tvrdi da je „jedina koja je čovečanstvu odista uspela“. Primera ima bezbroj. „Prevrednovanje svih vrednosti“ uvek se na tajanstven način zastavljalo pred vratima evropske klasične muzike.

*

U svojoj dvadeset sedmoj godini (ah ti pesnici!), Rembo je digao ruke od književnosti i posvetio se trgovini. U svojoj dvadeset sedmoj godini, Kundera se po drugi put učlanjuje u komunističku partiju Češke, da bi naredne 1957. objavio svoju treću knjigu pesama.

*

Postoje trenuci kada prevodilac, suočen sa piščevom idejom koja mu se čini krajnje neobičnom ili neprihvatljivom, oseti potrebu da promeni ili ublaži ono što je pisac zapravo rekao. Iznenadena verovatno i sama Kunderinom idejom da umetnost može i mora da izrazi sreću, idejom koju Kundera izlaže u svom eseju „Sreća i ekstaza“, prevodilac Linda Asher (*Testaments Betrayed*, 1995) Kunderino *le bon-*

heur ne prevodi sa *happiness*, već sa *delight*. No, *le bonheur (happiness)* nije isto što i *delight*. Žene koje preko novinskog oglasa prodaju svoje telo svesne su ogromne razlike između ova dva termina, pa svojim klijentima nude „delight“, a nikako „happiness“.

*

Dostojevski i Kundera: Iako opsednut bogom, Dostojevski nikada nije onako bezrezervno verovao u boga kao što „skeptik“ Kundera veruje u ideju, pa bila to ideja Srednje Evrope, ideja romana, ili ideja demokratije. U krajnjoj liniji, Kunderin skepticizam samo je maska za prikriivanje tog verničkog odnosa prema ideji.

*

Ako se Niče — kako to u *Izneverenim testamentima* tvrdi Kundera — približio literaturi upravo svojim fragmentarnim stilom, dakle — ako je fragmentarnost ono literarno *par excellence*, kako onda objasniti da Kundera u modernoj književnosti najviše ceni upravo ona dela koja su sušta suprotnost takvog stila, obimne nedovršene romane poput Muzilovog *Čoveka bez svojstava*?

*

Muzil se toliko mučio kako da završi svoj roman *Čovek bez svojstava* koji je već bio narastao na 2000 stranica, da je jedno vreme mislio da ga jednostavno okonča usred rečenice, najobičnijim zarezom. Jedan od najambicioznijih romana moderne književnosti, Muzil umalo nije završio infantilnom dosetkom koja bi više priličila nekom početniku negoli ozbiljnom piscu.

*

Da nedovršenost može biti forma, zar bismo nedovršene romane zvali nedovršenim?

*

Svojevremeno se Robert Muzil ovako obratio potencijalnim čitaocima *Čoveka bez svojstava*: „Bio bih publici veoma zahvalan ako bi obratila manje pažnje estetskim kvalitetima mog dela, a mnogo više mojim namerama“. Dakle, pisac jednog od najambicioznijih prozних poduhvata u ovome veku, skrušeno moli čitaoce da ga ne procenjuju po onome što je uradio već po onome što je hteo da uradi. Ima nečeg đaćkog, nečeg pubertetskog, u ovakvoj molbi.

*

Po Muzilovoj sopstvenoj proceni, nije refleksija ta koja je u prvom tomu *Čoveka bez svojstava* izmakla piščevoj kontroli, već priča. Šta je ovo ako ne otvoreno priznanje da čak i pisci takvog formata kao što je Muzil veoma olako padaju iz predmeta za koji veruju da su ga odveć savladali. Kako objasniti da pisci koji se upinju da ostvare nešto mnogo dublje i složenije od pukog pripovedanja, nisu u stanju da izađu na kraj sa „pričom“?

*

Muzil: „Nemačka istorija je paradigma svetske istorije“. A sada, zamislimo da neko, u duhu ove Muzilove izjave, obznani: „Nemački roman je paradigma svet-skog romana“.

*

Pisci poput Mana, Broha, Muzila, imaju nešto od mentaliteta odličnog đaka koji bi da sve objasni i sve da nauči. Ali, nagomilano znanje postaje kad-tad moralno stanovište, najobičnija predrasuda.

*

Teško je i zamisliti da bi Niče imao ikakvog strpljenja, a još manje ljubavi, za intelektualne egzibicije Mana i Muzila, ljudi koji su mahom od tuđih ideja stvarali svoja umetnička dela. A, eto, upravo ova dvojica, naslućujući podsvesno da ih Niče ne bi voleo, trudili su se da vole Ničea.

*

Dok modernisti i postmodernisti, uplašeni sve većom nezainteresovanošću svojih savremenika za literaturu, podilaze svojim čitaocima nazivajući ih koautorima svojih dela, Bernanos je svoje čitaoce nazivao „imbecilima“. Bernanos je bio iskreniji i mudriji.

*

Dvadeset tri godine posle dobijanja Nobelove nagrade, Hamsun ide da lično poseti Hitlera. Strašno zar ne? Kako se uzme. Savremeni pisci već decenijama posećuju raznorazne hitlerčiče ne bi li dobili Nobelovu nagradu. U tome je suštinska razlika između politički nepodobnog Hamsuna i naših plemenitih savremenika.

*

Nema sumnje, svaka treća rečenica koju je napisao Niče, bila bi danas proglašena politički nepodobnom. Ta činjenica najbolje pokazuje koliko se od Ničeovog doba smanjila sloboda mišljenja i govora. Ako bi se neko danas usudio da piše kao Niče, imenujući bez uvijanja stvari i pojave, ne bi imao nikakve šanse da bude objavljen, a kamoli da bude priznat kao mislilac.

*

Ničea smo optužili za fašizam i Drugi svetski rat. Još samo da pronademo ko je kriv za krstaške ratove.

*

Nije na odmet setiti se da je Leopold fon Zaher Mazoh, po kome određene psihičke predispozicije danas zovemo mazohizmom, bio profesor istorije.

*

Kafka je voleo Naoleona, a ne Napoleon Kafku. Hajdeger je voleo Hitlera, a ne Hitler Hajdegera. Paund je voleo Musolinija, a ne Musolini Paunda. Velike ljubavi nikada nisu uzajamne.

*

Evo čime je 1915, dok su njegovi vršnjaci ginuli na frontu, bio zaokupljen „introvertni“ Kafka:

5. novembar. Uzbuđeno stanje. Poslepodne. Počelo premišljanjem da li i koliko obveznica ratnog zajma da kupim. Dvaput sam odlazio u radnju da izdam potreban nalog, i dvaput se vratio ne ušavši unutra. Grozničavo izračunavao kamate. Zatim zamolio majku da kupi obveznice za hiljadu kruna, ali povicio iznos na dve hiljade kruna. (...) Osećao sam se kao neposredan učesnik u ratu, procenjivao, istina prema svome znanju, sasvim uopšteno, finansijske izgleda, povišavao i smanjivao kamate koje bi mi jednog dana stajale na raspolaganju, itd.

(Franc Kafka, *Dnevnik*)

*

U svojoj studiji *Stvaralaštvo Fransoa Rablea*, Mihail Bahtin primećuje: „U romantičarskoj groteski veliku ulogu igra motiv marionete, lutke. Taj motiv, naravno, nije stran ni narodnoj groteski. Ali, za romantizam, u ovom motivu se u prvi plan uzdiže predstava o *tuđoj* neljudskoj snazi koja upravlja ljudima i pretvara ih u

marionete...“ Zaista, većina Kafkinih književnih likova stvorena je po modelu romantičarske groteske koja čoveka slika kao nemoćno biće kojim upravlja neljudska i nedokučiva sila (isleditelji, vlasnici zamka i sl.). Dakle, Kafka se, makar u ovome, može smatrati sledbenikom romantičara.

*

U podmakloj fazi svoje bolesti, kada mu od života nije mnogo ostalo, Kafka nije čitao romane. Feliks Velč, koji ga je snabdevao knjigama iz univerzitetske biblioteke, svedoči da je Kafka čitao autobiografije i pisma.

*

Da je makar malo bio priseban u trenutku kada je pisao svoj testament, Kafka bi se setio da je svako postojanje neka vrsta samospaljivanja, i da je ono što postoji već spaljeno samo činjenicom svog postojanja. Drugim rečima, znao bi da se ništa, pa čak ni njegovo književno delo, ne može spaliti dva puta.

*

„... des armes innombrables qui tourbillonnent et s'effacent comme des rêves...“

Verovali ili ne, ovo nije napisao Borhes već Gobino.

*

Veliki je onaj pisac koji vas primorava da se približite njegovom stilu kako biste mogli da vodite dijalog sa njim. Hajdeger je morao da odustane od svog stila da bi mogao polemisati sa Ničeom.

*

Ovako Verhovenski, jedan od junaka romana *Zli duši*, definiše svoj odnos prema istini: „Mila moja, ja sam celog svog života lagao. Čak i onda kada sam govorio istinu. Nikad nisam govorio istinu istine radi, nego samo sebe radi. Ja sam to i pre znao, a sad to i vidim.“ Kod Dostojevskog, znanje i viđenje nisu ni u kakvom uzročno-posledičnom odnosu. Istina, Verhovenski kaže da najzad vidi ono što je celog života znao. No, njegovo viđenje nije rezultat tog znanja. Može se nešto celog života znati a nikada ne videti.

*

U svojoj *Metafizici*, Aristotel govori o Heraklitovim sledbenicima među kojima zapaženo mesto pripada Kratilu. Kaže Aristotel:

„... ovaj je (Kratil, N. V.) konačno došao na misao da ne treba ništa reći i ograničio se na to da miče prstom.“

Eto, Kratil je dosegnuo onaj nivo o kojem su Vitgenštajn, Beket, Jonesko, Gombrovič, mogli samo da sanjaju.

*

„Prava elegancija, ono što ja smatram elegancijom, gaji odbojnost prema ljudskoj volji, prema namernoj eleganciji.“ (Sato Haruo, „Rasprava o eleganciji“)

*

U jednom pismu gospođi Otolin Morel 1915, D. H. Lorens kaže za Dostojevskog: „He is not nice“. Ovo kaže čovek koji se celog života trudio da ne bude Englez.

*

U jednom intervjuu, Ernesto Sabato primećuje: „Neki idiot, čijeg se imena više ne sećam, kritikovao je *Braću Karamazove* tvrdeći da je to teološka rasprava u formi dijaloga.“

- Ko je to rekao?

Sabato: „Ne pamtim imena idiota. Memoriju treba koristiti samo za značajne stvari.“

*

Od novca koji je engleski Skotland Jard utrošio na čuvanje S. Ruždija, mogla se finansirati čitava jedna generacija engleskih i iranskih pisaca zajedno. Ruždi ipak ne vredi toliko.

*

Bartok je za očuvanje nacionalnog elementa u muzici.
Stravinski za pretapanje nacionalnog u univerzalni idiom.
Bartok je za života gladovao.
Stravinski je imao novca i preko krova.
Bartok je odbijao da pravi kompromise.
Stravinski je išao da poljubi Papu u ruku.

*

Najveći doprinos Bendžamina Franklina svetskoj filozofiji jeste u tome što je osnovao udruženje američkih filozofa.

*

Solženjicina dan-danas kritikuju zbog toga što za vreme svog boravka u Americi nikada nije napuštao svoj ranč kako bi bolje upoznao Ameriku i Amerikance. Ali, kad je iko kritikovao nekog bogatog Amerikanca zbog nenapuštanja svog ranča? Takvom Amerikancu američke mase se dive upravo zato što ne mora nikog i ništa da upoznaje.

*

U knjizi intervju sa Solomonom Volkovom, Josif Brodski se seća da je u vreme ruske okupacije Čehoslovačke imao snažnu potrebu da ode iz Sovjetskog Saveza i da je glavni razlog za to bilo „osećanje stida“. I najzad, kao što znamo, Brodski je otišao i nastanio se u Americi. Ali, ne lezi vraže. Za vreme njegovog boravka u ovoj zemlji, Amerikanci su izvršili još veći broj invazija na tuđe zemlje nego Rusi. Pa opet, Brodski zbog toga nikada nije osetio stid, niti potrebu da iz Amerike ode.

*

U svojoj knjizi dnevničkih zabeleški, objavljenoj pod naslovom *A Year of the Hunter*, Česlav Miloš se osvrće i na dnevnik sveštenika Pedra Fonta u kojem ovaj opisuje svoj misionarski pohod u Kaliforniju 1776. Život tamošnjih Indijanaca, svedoči ovaj hrišćanin, svodio se na prljavštinu, smrad, neprestanu borbu svakog protiv svih, najzad — na hroničnu neishranjenost koja ih je gonila da se priklone hrišćanskoj veri u zamenu za tri obroka dnevno. Kaže Miloš: „Sveštenik Font u Indijancima vidi ljude jedino po fizičkom obličju, po svemu drugom oni su životinje.“ Za divno čudo, ni profesor kalifornijskog fakulteta u Berkliju, Česlav Miloš, nema o Indijancima bolje mišljenje: „Više verujem ovom svešteniku — kaže on — nego romantičnim fantazijama o plemenitom divljaku“. Dakle, kada prljavi i izgladneli Indijanci ratuju među sobom na sopstvenoj zemlji — onda je to siguran dokaz da oni nisu ljudi, osim po svom fizičkom obličju. Kada uhranjeni i higijenski besprekorni konkvistadori ubijaju i pokrštavaju već izgladnele Indijance — onda je to siguran znak da se srećemo sa najvišim tipom čoveka: evropskim hrišćaninom. Isti onaj Miloš koji je svojevremeno kritikovao istrebljivanje ljudi u ime jedne „više ideje“ — ideje komunizma, sada mirna srca opravdava pokrštavanje i istrebljivanje Indijanaca u ime jedne takođe „više ideje“: katoličke.

*

Kada je 1923. zemljotres porušio dobar deo Tokija, ubivši preko sto hiljada njegovih stanovnika, poznati pisac Juničiro Tanizaki je izjavio: „Predivno! Tokio će sada postati pristojno mesto“. Pod tim je Tanizaki mislio da će Tokio najzad biti izgrađen po uzoru na zapadne metropole. Tanizaki je bio hvaljen i uvažavan na Zapadu.

*

Kada je nemački filozof Colin Rose upitao Kazancakisa 1936: „Da li ste za rat ili protiv rata?“, Kazancakis mu je odgovorio: „Ni za ni protiv. Kao što ni u pogledu zemljotresa nisam ni za ni protiv.“

*

U jednom svom eseju, C. P. Snou kaže za Dikensa: „Njegov ego bio je prejak. Mislio je da zna šta hoće“.

*

Kamijev humanizam je mediteranski, previše šarmantan, kao reči nekog udvarača izrečene u uho neke žene u predvečerje. Reči u kojima više uživa onaj ko ih izgovara nego onaj ko ih sluša.

*

Kafka: čovek koji je od svojih slabosti napravio fetiš. Naravno, fetiš za druge, ne za sebe. Kafka u svoje slabosti nije verovao. On je ostavio svojim čitaocima da se naslađuju onim čega se on gadio.

*

Kad Arto ismejara Francuze, Niče Nemce, Lorens Engleze, Gombrovič Poljake, svi viču: „Bravo.“ Ali, kada se jevrejski pisac Karl Kraus nasmejao na račun Jevreja, odmah je proglašen monstrumom i antisemitom.

*

Gombrovič: igra kao estetika i kao pogled na svet. Igra radi igre, igra bez cilja i bez granica... Osim jedne, koja se zove pad u dosadu.

*

Ono što me kod Beketa odbija je jedan te isti ton, njegov glas toliko je autističan da ubrzo postaje dosadan. Beketova doslednost više je misaona nego umetnička. On, koji se jednom zauvek opredelio za filozofiju apsurdna, kao da se oslobodio potrebe da izrazi išta osim apsurdna. Istina, Beket je veliki majstor jezika, ali taj jezik nikada ne ugrožava njegovu viziju sveta, on je samo odslikava.

*

Moderni roman je često u znaku odsustva dijaloga. Nema dijaloga u romanu toka svesti — tako popularnom u engleskoj književnosti, kao što ga nema ni u francuskom „novom romanu“, jednodimenzionalnom ludizmu jednog Gombroviča, jednodimenzionalnom apsurdnom jednog Beketa. Kafkini sveprožimajući simboli poput zamka, takođe čine dijalog drugorazrednim u sklopu romana.

*

Ako francuska poezija od vremena Malarmea podseća na nekoliko opalih latica, francuski „novi roman“ liči na ikebanu napravljenu od plastičnih grančica.

*

U svom kratkom osvrtu na Markiza de Sada, objavljenom pod naslovom „Sveti Markiz“, J. G. Balard ističe zapažanje Sadovog biografa Morisa Levera da je Sadovo brutalno ophođenje sa prostitutkama i seoskim devojkama za vreme seksualnih igara bilo zapravo opšte mesto među aristokratijom njegovog vremena. „Ono što je osudilo Sada, to je njegovo odbijanje da se odrekne samoga sebe“, primećuje Balard.

*

Jednom sam kod Marksa naišao na izraz „idiotizam seoskog života“. Zaista, sintagma „idiotizam seoskog života“ ne može značiti drugo do da su oni koji takvim životom žive i sami idioti. No, da li je seljak zaista idiot kako to veruje Marks? I najpre šta je to idiotizam? Ne znam nijednog seljaka koji je verovao u seoski život onako slepo kao što je Marks verovao u istoriju i zakone istorijskog razvoja. Za razliku od Marksa koji je čitavog svog života verovao u nešto što nikada nije iskusio, seljak je antiutopista. On ne veruje u seoski život, on ga naprosto živi. A to je daleko manje idiotizam od verovanja da život treba da sačeka ostvarenje naših utopija kako bi bio vredan življenja.

*

Muzil je morao da se izdigne iznad prosečnog Bečlije da bi postao Muzil. Da bi Kazancakis postao Kazancakis, on je pre svega morao da se približi prosečnom Grku.

*

Vitmenov problem: jedno je biti dobronameran, a sasvim drugo je biti pesnik. Dobre namere se tiču ideala, poezija se bavi stvarnošću.

*

Vitmen je hteo da obuhvati sve i da bude sve, da se izjednači sa svime. To je upravo onaj tip infantilnosti (dete veruje da mu pripada ceo svet) kojim se hranio mentalitet američkog kolonijaliste.

*

U svom prikazu Sioranovih posmrtno objavljenih *Cahiers 1957–1972* (TLS, January 16, 1998), Džordž Štajner primećuje da Sioranova lapidarnost često zna biti isprazna, kao na primer u njegovom komentaru na račun Severne Amerike: „Kakva katastrofa, taj takozvani Novi kontinent!“ Štajner želi da kaže da ovakva zapažanja ne dosežu dubinu misli. Zaista, Štajner je u pravu. Ovo što Sioran primećuje o Severnoj Americi i nije misao već najočiglednija istina. A istine i ne žele da budu misli. Njima je dovoljno to što su istine.

IX

Dok su grčki bogovi delili sa ljudima makar svoje mane, Bog hrišćana nema nijednu ljudsku manu a ima sve vrline koje ljudi nemaju.

*

Protestanti uglavnom piju pivo, katolici vino, a pravoslavci votku ili rakiju. Razlike su zaista nepremostive.

*

Opraštamo počinjeno nam zlo samo kada duboko verujemo da će njegov počinilac biti kažnjen od Svevišnjeg. Dakle, mi zapravo ne opraštamo već samo prepuštamo osvetu onome ko je moćniji od nas.

*

Religija je kao sedlo na magarcu: čini putovanje udobnijim, ali ne utiče na putanju koja se mora preći.

*

Niste umeli da živite ni u ovom životu, a već sebe zamišljate u onom drugom, večnom!

*

Vernik je karikatura boga u kojeg veruje. Nevernik — karikatura samoga sebe.

*

Verovali bi mi u svete knjige da su ostale na onom svetu. Ali, kako da im verujemo kad su iz onog sveta pale u ovaj naš, pakleni svet?

*

Najslade se mrzi u ime knjige koja propoveda ljubav.

*

Više me zadivljuje ono što pčela uradi u toku jednog dana, nego ono što pape i patrijarsi urade za hiljadu godina.

*

Jedino kad se umanjimo pred prirodom, ne osećamo se poniženim. Umanjujući se pred bogom — osećamo se Izabranim. A tako se samo ponižavamo.

*

Na dnu duše postoji jedna mala duša. Ona ne može da poraste od velike duše u kojoj se nalazi. Kada bi to mogla, i ona bi, na svom dnu, gajila jednu malu dušu za potcenjivanje.

*

Patio je u podnošljivim dozama celoga svoga života. I smejaio se onima koji su patnju svog života pokušavali da odžive u nekoliko sati, kao u nekoj drami.

*

Bog je ljubav! Priroda je ono pre i posle ljubavi.

*

Lakše je vladati narodom nego vladati samim sobom. Zato će uvek biti više uspešnih vladara nego pravih monaha.

*

U crkvi uvek isto miriše. Život ne miriše tako.

*

Što je više oponašao boga u kojeg je verovao — to je sve više ličio na sebe, a sve manje na boga.

*

Manji je greh ne ostaviti ništa iza svoje smrti, nego ostaviti nasleđe oko kojeg će se otimati naši bližnji.

*

Što više dobro i zlo počinju da liče jedno na drugo, to je razlika među njima sve veća.

*

Nikada se ne sveti drugima. Živeći svoje živote, oni će dočekati mnogo gore od onoga što si im, u tvojoj želji za osvetom, ikada poželeo.

*

Dobrovoljni prilozi crkvi imaju smisla samo ako njihov darodavac ostane anonimn. Ali, kad god se radi o zamašnjem prilogu, darodavac očekuje da mu se ime javno pomene, a ponekad čak i ureže na mermernoj ploči. Izgleda da čovek ne ume da ulaže ni u šta osim u sebe samoga.

*

Ep o Gilgamešu nam otkriva i to da prostitucija nije nastala na periferiji grada, u podzemlju, već naprotiv — u samim hramovima, duhovnim centrima.

*

„Dobro je nekada setiti se da je dijamant biljni kamen.“ (Isidora Sekulić)

*

Božji darovi uvek odlaze u pogrešne ruke. To i jeste smisao darova. U protivnom, oni i ne bi bili darovi već zaslužena nagrada.

*

Govori samo istinu, i od tebe će bežati svi, čak i muve.

*

Postoje prosjaci koji se, kad prose, ponašaju kao da im nešto dugujete. Nemojte da vas to nervira. Udelite im novac. Možda je došlo vreme da vratite ono što ste dobili od ljudi koji vam nisu dugovali ništa.

*

Onaj ko se ispoveda, sâm bira grehe za koje će tražiti oprostaj. A to je možda najveći od svih grehova.

*

Hristos je platio za vaše grehe. Vama, njegovim vernicima, ostaje da u dolarima otplaćujete kredit, nama, vašoj crkvi.

*

„Što je daleko, to je božja briga.“ (izreka)
Što je blizu, đavolja.

*

Religija ima odgovor na smrt. Otuda, ona se nikada ne bavi smrću, već sopstvenim odgovorom. Smrću se bavi jedino smrt.

*

„Vaš je zadatak da budete, a ne da budete ovo ili ono.“ (Ramana Mahariši)

*

„Sreća je ono što dolazi od Boga, patnja je sam Bog.“ (Hallaj)

*

Vatra je jedino biće koje može da ugrije druga bića. Ostala bića mogu samo da se igraju vatre.

*

Plakao, ili štedeo suze za sutra, ukupna količina vode u kosmosu uvek ostaje ista.

*

Svojim oblikom, krst više liči na stablo nego na koren.

*

Čovek ne govori istinu iz ljubavi prema njoj, već zato što sluti da će zahvaljujući izgovorenoj istini postati gubitnik, neko ko je makar na trenutak postojao.

*

„Odsutnost je najbolji lek protiv zaborava, a najbolji način da nešto zaboravimo zauvek jeste da to gledamo svakodnevno.“ (Ana Ahmatova, navodi Brodski u knjizi intervju sa Volkovom.)

*

Strpljenje je način na koji duhovan čovek odlaže duhovnost za sutra.

*

Samo je sudbina nepotkupljiva. Za razliku od boga, ona se ne može podmititi molitvama i vrlinama.

*

Mrzimo one koje ne možemo da podmitimo. Dakle, sada je jasno zašto prirodu mrzimo najviše.

*

Ideje valja shvatati samo u kontekstu života njihovih tvoraca, nikako kao samostalne vrednosti. Drugim rečima, ne treba se inspirisati idejama već samo ličnostima.

*

Imamo dovoljno pametnih misli. Ono što nam nedostaje to su pametni ljudi.

*

Ono što jasno vidiš, progutaće te da bi se od tvojeg vida odbranilo. Ono što uopšte ne vidiš, već te je progutalo.

*

Bog i đavo imaju nešto zajedničko: obojica su neženje.

*

Onaj koji se dosađuje — počinje da mrzi. Onaj koji mrzi — nikad se ne dosađuje.

*

Pred tobom je život. A iza života si ti.

*

Svako tera svoje. Pod zemlju.

*

Često se za samoubicu kaže da je njegov čin posledica nestrpljenja. A u stvari, upravo smo mi koji ostajemo u životu daleko nestrpljiviji. Nestrpljivi da vidimo šta će nam se još desiti dok ne odemo s ovoga sveta.

*

Postoje razne vrste samoubistava. Možda je od svih njih najneobičnije samoubistvo u dvoje koje je tako popularno u tradiciji Japana. Tako je japanski pisac Osamu Dazai tri puta pokušavao samoubistvo u dvoje sa tri različite žene, dok mu na kraju nije uspelo da ode sa ovoga sveta zajedno sa svojom izabranicom. Ono što mi u ovoj vrsti samoubistva izgleda ružno to je što se jedna osoba uvek ubija više od one druge. Samoubistvo u dvoje simulira simetriju, a u smrti nema ničeg simetričnog. Čovek, čak i onda kada se ubija sâm, ubija tek jedan deo sebe, i to je ono što je najstrašnije.

*

Čovek često biva opljačkan svojim iskustvom, a ne obogaćen njime. Opljačkan utoliko što, zahvaljujući iskustvu, stiže iluziju da je najzad shvatio sebe.

*

Probudio se u znoju. Sanjao je kako je ubio jednog čoveka i kako se potom gorko kajao. Sećao se svakog detalja ubistva, ali mu je kajanje izgledalo nekako apstraktno i nestvarno.

*

Pored upaljene lampe — gomila popadalih mušica. Prva od njih, koja se hrabro usmerila ka svetlu lampe, još je nešto i rizikovala, ostale su samo ponavljale oprobani kliše smrtnog leta. Pa opet, u mnoštvu mrtvih mušica bilo je nemoguće pronaći onu koja je bila predvodnik. Sve mušice, budući podjednako mrtve, izgledale su isto.

*

Postoje muve koje nas izluđuju svojom brzinom. Možda i zato jer slutimo da nam one tom brzinom izmiču. U očima božjim, mi smo poput tih muva. Samo, s jednom razlikom. Brzina našeg leta čini da nam bog izmiče.

*

Ljudi koji veruju u boga previše liče jedni na druge i to je najjači argument protiv religije. Ljudi koji ne veruju u boga previše liče jedni na druge i to je najjači argument protiv ateizma.

*

Dok nevernik ne mora da dokazuje da je daleko od boga, vernik živi u neprestanom dokazivanju da je blizu bogu, štaviše, da mu je bliže od svih ostalih vernika. Život vernika često se svodi na ružno takmičenje u religioznosti sa drugim ljudima.

*

Kao i nekad vera, danas je sumnja opšte mesto. Onaj koji sumnja, ne raspinje se sumnjom, on je nasleđuje od bližnjih, živi potopljen u nju kao u svoju prirodnu okolinu. I ne pomišlja da sumnja ima smisao samo u živom dijalogu sa verom, svojom vernom senkom.

*

U božje ime možemo samo da volimo. U ime crkve, možemo i da volimo i da mrzimo. Eto zašto crkva pruža ljudima više nego što im pruža bog.

*

Da bi mogli da vole boga, hrišćanski duhovnici beže što dalje od ljudi, beže od onoga što je stvorio bog.

*

Nikakve vrline nas ne mogu naučiti strpljenju. Ne mogu to ni molitva ni duhovne vežbe. Strpljenju se učimo samo od elemenata: ploveći po vodi, kopajući zemlju, zalažući ili gaseći vatru, udišući ili izdišući vazduh.

*

Dani su nam već izbrojani od strane sudbine. Trenutke ćemo morati da brojimo sami.

*

Starost: trijumf jednog jedinog bola nad svim pređašnjim bolovima. Dakle, trijumf detalja nad životom, trijumf sitnice nad celinom. Konačni poraz svih naših nastojanja da sebe doživimo kao jedno i celo.

*

Pamteći učinjeno nam dobro, često zaboravljamo one koji su nam dobro učinili. Pamteći učinjeno nam zlo, uvek pamtimo one koji su nam učinili zlo. Dobro pomaže da zaboravimo ličnost. Zlo da je zauvek zapamtimo.

*

Neuporediva su zlodela koja su počinili Đezualdo, Čelini, i toliki drugi umetnici, sa zlodelimima takozvanih običnih ljudi. A opet, nemoguće je zamisliti Đezualda i Čelinija kako zavide običnom („moralnom“) čoveku, dok je sasvim lako zamisliti običnog čoveka kako zavidi ovim umetnicima kriminalcima.

*

Ništa ne izgoni nečastivog iz našeg tela kao težak fizički rad. To je zato što on mnogo više uživa u našim duhovnim mukama nego u fizičkim. Suočen sa našim fizičkim bolovima, nečastivi nas napušta da bi posetio one koji se raspinju duhovno. Između dve naslade, on ne može a da ne izabere veću.

*

Najveći čovekov prijatelj je fizički bol. Mnogo bolje od meditacije, on ga oslobađa spoljašnjeg sveta i usredsređuje na jednu jedinu tačku. Mnogo bolje od molitve, on umanjuje njegov ego. I najzad, mnogo bolje od bilo čega što čini ili misli, on ga podseća da jeste, da je nekom igrom slučaja još uvek živ.

*

Kad god bih slušao nekoga ko veruje u reinkarnaciju, uvek bih saznao da je ta osoba bila, u najmanju ruku, dvorska figura u nekoj dalekoj prošlosti. Još nikada nisam čuo da je neko u nekom od svojih prethodnih života bio seljak, sluga, ili nikogović. Ne, svi su odreda bili prinčevi i princeze, kraljevi i kraljice, Cezari i Kleopatre.

*

Vera u reinkarnaciju: vera da bog nema preča posla nego da uvek istim budalama daje pravo da nanovo proćerdaju svoj život.

*

Prirode je sve manje, a nas je sve više. Eto definicije pakla.

*

Lao Ce je primetio da što neko manje dela — to više vlada. Iz ovoga, hrišćani bi možda mogli naslutiti zašto se njihov Bog nikada ne meša u njihove dnevne („istorijske“) poslove, zašto čak odlaže ispunjenje apokalipse.

*

Meditacija je čovekov pokušaj da se dodvori nirvani, kad već ne može životu.

*

Prijatelj mi pokazuje fotografije sa jednog davnog puta po Maroku. Na jednoj fotografiji, vidim ga u društvu manje grupe marokanskih muzičara. Mog prijatelja više prepoznajem po figuri, nego po fizionomiji. Kao da je njegovo lice do tog puta bilo u stanju embriona, bez izraza, bez karaktera. Ništa ne utiče na formiranje čovekove fizionomije kao patnja i duga putovanja. Putovanje: prinošenje ega na oltar nepoznatog. Religija bez boga.

*

Kao što se lepota žene koju vidimo samo jednom — u prolazu — dublje ureže u pamćenje nego lepota žene koju svakodnevno vidamo, tako se i liturgija najdublje doživi u crkvama u koje ne odlazimo redovno, već u onima na koje nabasamo slučajno, kao što putnik u dalekoj zemlji nabasa na česmu ili gustu hladovinu.

*

Čoveka najviše zanima šta će biti sutra. Prirodu baš to najmanje zanima.

*

„Da čovek nije sebe izgubio pri rođenju, ne bi morao sebe tražiti i ponovo nalaziti.“ (Oto Vajninger, *O krajnjim životnim svrhama*)

*

U svom pismu Maksimu di Kampu, maja 9. 1852. Bodler po sećanju citira de Mestra: „Ispravno shvaćen, Islam nije drugo do reformisana crkva“, ili „jedna od faza protestantizma“.

*

Sindrom Eliade: provesti život u upoređivanju različitih religijskih sistema, a pri tom nikada ne poverovati ni u jednog od bogova.

*

Za vreme svoje posete zoološkom vrtu u Los Andelesu 1987, papa je došao na ideju da lavove ne treba hraniti krvavim šniclama već biljnim kotletima. Drugim rečima, prvi izaslanik božji na zemlji predlaže da lavovi, koji su po božjoj volji odvajkada bili mesožderi, sada postanu vegetarijanci. Česlav Miloš, koji ovaj događaj pominje s ushićenjem u svojoj knjizi *A Year of the Hunter*, oduševljen je ovom papinom idejom. Ideja je zaista genijalna. Jedini je problem u tome što sâm papa obožava da jede losos iz škotskih voda. O tome, naravno, katolik Miloš ne kaže ništa. O tom „banalnom“ detalju nas izveštavaju dnevne novine.

*

Tek će ukazima Pija VII (1814) i Gregora XVI (1837) papstvo osuditi trgovinu robljem. Sve do tada, katolička crkva nije nalazila nikakvog razloga da se ogradi od trgovine bićima „stvorenih po liku Božjem“.

*

Kad se rodilo prvo dete začeto u epruveti, papa je bio među prvima koji je čestitao na ovom velikom uspehu nauke. Kasnije, papa i rimska kurija će promeniti mišljenje i osuditi vantelesnu oplodnju.

*

Daleka budućnost: papa začet u epruveti.

*

U prvim vekovima posle Hrista, Hristovi sledbenici su živeli u prirodi: u pećinama, pustinjama, dalekim zabitima. Tada je i hrišćanstvo bilo kosmički doživljaj i kosmička religija. Današnje hrišćanstvo — to je sobna filozofija, dobro plaćena profesija. Dakle, dnevna politika.

*

Oni koji su prorokovali sveopštu propast dovešće nas sami do propasti kako njihovo proročanstvo ne bi ostalo neispunjeno.

*

Boga su raspeli na krstu, prirodu na jednom jedinom atomu.

*

„Bog je mrtav“ — eto danas jedine opšteprihvaćene istine. Umetnost naše epohe je posumnjala u sve, osim u ono u šta niko ne sumnja.

*

Jednom sam se, kao dečak, popeo na stablo trešnje i seo na jednu granu. Istog trenutka, u meni je umrla svaka glad za trešnjama. Mogao sam da vidim stotine jarko crvenih plodova, obasjanih suncem, kako se njišu na granama ispod mene. Gledao sam ih onako kako ih gleda bog koji je trešnje stvorio, ali se njima ne hrani.

*

I predmeti, baš kao i ljudi, imaju svoju sudbinu od koje ne mogu da pobegnu. To se najbolje vidi po tome što tako često nestanu na neobjašnjiv način, ili se polome bez ikakvog vidljivog razloga. Vaza koja nam je ispala iz ruku na pod i ostala cela, razbiće se u paramparčad na najmanji dodir naše ruke, u nekoj drugoj prilici, onda kada joj dođe vreme za to.

*

Ništa čoveku ne pruža osećaj večnosti kao spontano traćenje vremena.

*

Svi se čude kada se iz emigracije vratimo u svoju zemlju zbog malih običnih stvari. Niko se ne čudi kada zbog isto tako malih i običnih stvari, možda još manjih i još običnijih, odlazimo iz svoje zemlje u daleki svet.

*

U velikim gradovima, čak i milionski narodi nestaju u roku od nekoliko decenija. U pustinjama, na planinama, mala plemena žive i po hiljadu godina.

*

U seoskoj kući, svaki predmet vremenom postaje ikona. U gradskom domu, čak i ikona vremenom postaje predmet.

*

Tajna piramide nije u piramidi nego u pustinji koja je okružuje.

*

Neprestano nas dodiruje jedino ono što je nedodirivo.

*

Ne trpaj se u ono što nije tvoj pepeo!

*

Predmeti nemaju pred sobom večnost, a ponašaju se kao da je imaju. Da li su to naučili od svojih vlasnika, ljudi?

*

Nekada sam ja odlučivao šta će moje oči čitati, a sada moje oči odlučuju šta ću ja čitati.

*

Ništa toliko ne može da zasmije našu sudbinu kao naše ideje.

*

Najvažniji deo temelja koji nosi kuću je uvek u zemlji. On se ne vidi. Vidi se samo kuća.

*

Religioznost nije drugo do želja za posedovanjem nevidljivog. Dakle, vrhunska gramzivost.

*

Iako ima korene duboko u zemlji, biljka se ne ponaša kao da joj pripada zemlja.

*

Bio mu je dat jedan život. A on je uspeo da proćerda nekoliko života.

*

Svoj veliki zlatni prsten odneo je sa sobom u grob da ga pokaže onima ispod zemlje.

*

Stavi svoju ruku na topli stomak krave i dodirnućeš kosmos. Stavi svoju ruku na drugog ćoveka i promašićeš i kosmos i ćoveka.

*

Izgubio sam dušu, a ništa za uzvrat nisam dobio. Nije mi žao. Bilo bi mi žao da sam je dao u zamenu za nešto drugo.

*

Ako istini nije tesno u jednoj knjizi, onda ni bogu nije tesno u ljudskom zaboravu.

*

„Samo onaj ko ne zna kuda ide mođe stići u Obećanu Zemlju.“ (Šestov) Ako je tako, onda ćemo i u Obećanoj Zemlji biti u istom sastavu kao i ovde na zemlji.

*

U mladosti, ćovek prodaje telo da bi preživleo. U zrelim godinama — prodaje dušu. U starosti — memoare.

*

Sve je taština. Zaista, kako drugaćije objasniti besomućnu trku miliona sićušnih spermatozoida od kojih bi svaki da baš on oplodi jajnu ćeliju.

*

Najveća nesreća nije kad ne ostvarimo ono što smo hteli. Najveća nesreća je kada ostvarimo upravo ono što smo hteli, sa pogrešnim ljudima, u pogrešno vreme, i na pogrešnom mestu.

*

Ljubi bližnjeg svoga kao sebe samoga! Ponekad!

BELEŠKA O PISCU

Nebojša Vasović objavio je sledeće knjige:

Poezija kao izvanumište (Rad, Beograd, 1983)

Struna/Suton (Prosveta, Beograd, 1984)

So lično (Vidici, Beograd, 1986)

Brazil (Matica srpska, Novi Sad, 1986)

Pesme za decu i kaluđere (Matica srpska, Novi Sad, 1989)

Perdido (KZNS, Novi Sad, 1991)

Gong u žitu (Matica srpska, Novi Sad, 1991)

Muzika roba (Nolit, Beograd, 1992)

Talmud i ja (BIGZ, Beograd, 1992)

Sedam činova (BIGZ, Beograd, 1995)

Protiv Kundere (Braničevo, Požarevac, 2003)

Posečene su šume (Narodna knjiga, Beograd, 2003).

Nebojša Vasović

DNEVNIK I

Izdaje

NARODNA KNJIGA

ALFA

Beograd, Šafarikova 11

Za izdavača

Snežana Mijović

Plasman

Svetislav Žarić

Virmanška prodaja

011/848-70-31, 848-70-34, 848-70-35

Velimir Milićević

Klub čitalaca
011/3229-158
Ruža Vasiljević

Marketing
011/3223-910
Jelena Mojović

Tiraž 500 primeraka

Štampa

ALFA — Beograd